

Notater i Historie | Notater til Alle tiders historie vg2-vg3 Cappelen Damm 2013 – Tobias Rade Evensen

Notater til boka Alle tiders historie vg2-vg3, utgitt av Cappelen Damm i 2013, i faget Historie. Skrevet av Tobias Rade Evensen ved Skien videregående skole, skoleåret 2017-2018, i klassen 3MDA, med Mads Endresen som faglærer, og Toril Siksjø som kontaktlærer.

Inkluderer notater til kapittel 8-17, samt notater etter lærerens forelesning. Notatene er ikke alltid dekkende for hvert kapittel. Forelesningsnotatene og notatene til boka er skrevet om hverandre.

Ved siden av dette notatet har det blitt produsert en presentasjon av Føydalisme, Gud og Djevelen (vg2). Følg [denne linken](#) for den fulle mappen med dokumenter.

For flere notater, se folkeliggjort.no.

Kapittel 8: Opplysningstid og revolusjoner

Hadde tyngde cirka 1700-tallet. Fokus på natur, fornuft og vitenskap. Politiske, økonomiske, sosiale og teknologiske revolusjoner. Fokus rundt Frankrike, USA og Storbritannia. Opplysningstida var både en epoke og en filosofisk retning med vitenskapelig og politisk nytenkning.

Opplysningstidens ideer

- Frem til den moderne tid hadde hverdagen handlet om å leve fra dag til dag. Fordi Gud hadde skapt alt, måtte man også finne seg i sin skjebne.
- I opplysningstiden begynte man å forestille seg at menneskene ikke bare var overgitt til Guds vilje. Man kunne forandre samfunnet og ta kontroll over naturen.
- Francis Bacon ses på som den første som virkelig tok til orde for framskrittet. Han var en britisk filosof, og formulerte i 1597 at "kunnskap er makt".
- Før var vitenskapen underlagt kirken, og man så bakover. Nå så man fremover.
- Nicolaus Copernicus, Johannes Kepler og Galileo Galilei viste etter årevis med studier at sola, og ikke jorda, var universets sentrum.
- Isaac Newton publiserte den berømte boka "Principia" i 1687. Han formulerte fysikkens lover.
- Denis Diderot var redaktør for Encyklopedien; det første moderne leksikon.

- Jean Jaques Rousseau mente at menneskets egenskap ikke var å være klokt, men å være godt. Det skulle følge sine følelser for å vende tilbake til naturen. Vi hadde også naturlige menneskerettigheter. folkesuverenitetsprinsippet sa at all statsmakt stammer fra folket selv. Staten er en samfunnspakt. Han mente vi hadde naturlige rettigheter.
- Charles de Montesquieu mente menneskets frihet var truet av maktkonsentrasjon, og lanserte derfor maktfordelingsprinsippet. Han mente også at folket var de økonomisk uavhengige, utdannede opplyste menn.
- Francois Arouet Voltaire var kritiker av den katolske kirken. Han var primært opptatt av ytringsfrihet og religionsfrihet, men ikke at makten lå hos folket slik som Jean Jaques Rousseau. Det opplyste eneveldet var hans ideal. "Jeg er dypt uenig i det du sier, jeg til og med avskyr det, men vil til min død forsvare din rett til å si det."
- Kongen som herrens største representant ble utfordret av naturrettstanken.
- Naturrettstanken var tanken om at en naturrett sto over lovene i et samfunn, og kunne ikke overprøves av myndigheter.
- John Lock ga ut Two Treatises of Government i 1689. Der kritiserte han ideen om at kongen hadde fått sin makt fra Gud, og begrunnet hvorfor kongens makt over folket var begrenset. Han mente at alle var født like og hadde naturlig rett til liv, frihet og eiendom. Han støttet likevel at bare de med eiendom kunne stemme.
- The Glorious Revolution i 1688 - Kongen måtte signere på at han ikke kunne heve seg over loven. Her hadde da alle trosfrihet, ytringsfrihet og rettssikkerhet.

Den amerikanske revolusjonen

- Fra 1607 til 1732 etablerte engelske utvandrere tretten kolonier langs den nordamerikanske kysten.
- Kostbare kriger mot Spania gjorde at England søkte rikdom i Amerika.
- Koloniene var veldig selvstendige, men handel og kultur var sterkt knyttet til England.
- I 1754 brøt det ut krig mellom britiske kolonister og franske kolonister om områder rundt de store innsjøene. De franske allierte seg med indianerstammer.
- Dette smittet over til Europa der sjuårskrigen begynte i 1756.
- Patriotisme
- Britene vedtok nye skatter og avgifter etter krigen, men amerikanerne mente selv at de hadde opplevd mest tap. De var heller ikke representert i parlamentet (bill of rights).
- Det ble mange smuglerskip, og sabotasjer (Boston Tea Party)
- Britannia sendte flere soldater for å følge opp loven, og amerikanerne etablerte sin egen hær. Krigen begynte i 1775.
- 4. juli 1776 ble uavhengighetserklæringen vedtatt.
- George Washington ledet 250 000 soldater, og de fikk i tillegg støtte fra Frankrike.
- Revolusjonskrigen varte i sju år, til 1783, da britene aksepterte koloniens selvstendighet. Thomas jefferson skrev uavhengighetserklæringen, men drev plantasjen Monticello med 600 slaver.
- Koloniene dannet føderal republikk.

- “amendments” slo fast hvilke rettigheter man hadde overfor myndighetene.
- USAs konstitusjon var den første som klart skilte kirke og stat. Alle hadde ytringsfrihet, religionsfrihet, rett til rettfærdig straffeprosess, det var forbudt med uvanlig smertefull avstraffelse og det var lov til å bære våpen.

Den franske revolusjonen 1789-1799

- Den amerikanske revolusjonen, og Jean-Jacques Rousseaus filosofi var viktige inspirasjonskilder til den franske revolusjonen.
- Fra omkring 20 år før revolusjonen endret tankesettet seg fra at standssamfunnet var skapt av gud og at den som brøt de kongelige lover og bestemmelser ble hardt straffet til at makten i samfunnet skulle tilhøre folket.
- På denne tiden var Frankrike i en dyp økonomisk krise på grunn av kriger som sjuårskrigen (1756-63) og kampen om kontroll over Nord-Amerika. I 1780-årene sto Frankrike på kanten av økonomisk sammenbrudd på grunn av gjeld og hungersnød.
- Frankrike hadde ikke modernisert jordbruket slik som andre land, og det var jo tross alt den lille istid.
- 1789 var det første møte i stenderforsamlingen på 175 år, der tredjestanden fikk ønsket sitt om dobbelt så mange delegater, men ikke en stemme per delegat, erklærte de seg den 17. juni, for Frankrikes rettmessige nasjonalforsamling.
- Kong følte seg presset, og godkjente dette.
- Nasjonalforsamlingen ville ha et monarki der kongen måtte føye seg mer etter folkeviljen.
- 14. Juli angriper tusenvis av demonstranter Bastillen og gir nasjonalforsamlingen mer innflytelse. Det lå rykter om at kongen planla militæraksjon mot folket bak. Han hadde nemlig mobilisert tusenvis av soldater for å slå ned på oppløp og demonstrasjoner.
- 4. August avskaffet nasjonalforsamlingen privilegiesamfunnet (hva nå enn det betyr)
- 26 august ble “Erklæringen om menneskets og borgerens rettigheter” vedtatt. Den bygde på den amerikanske uavhengighetserklæringen og Rousseaus folkesuverenitetsprinsipp. Likhet for loven, medfødte rettigheter som frihet, privat eiendomsrett og rettssikkerhet var grunnleggende for alle.
- I løpet av de neste to årene konfiskerte de den katolske kirkes eiendommer. Det metriske systemet ble også innført.
- I 1791 vedtok nasjonalforsamlingen ny grunnlov. De var nå et monarki med en utøvende kongemakt og en lovgivende forsamling. Det var ikke helt likt enda: grunnloven skilte mellom aktive og passive borgere, og tok for seg formue og eiendom for å bestemme hvilke menn over 25 som hadde stemmerett. 4 av 26 millioner innbyggere kunne delta i den politiske prosessen.
- Ludvig 16. og Marie Antoinette hadde prøvd å flykte til Østerrike like før grunnloven ble vedtatt.

- Jakobinerklubben var en gruppe utdannede tredjestandsmedlemmer som høsten 1791 rykket inn i nasjonalforsamlingen etter å ha fått kontroll over de lokale styringsorganene.
- Revolusjonens blodigste fase var fra 1792-94.
- April 1792 vedtok nasjonalforsamlingen en krigserklæring mot Østerrike og Preussen og å opprette en nasjonalgarde på 20 000 mann som skulle forsvare Paris.
- Nasjonalforsamlingen ble tvunget til å oppløse seg selv og skrive ut nyvalg til nasjonalkonventet i 1792. Der var det to dominerende fløyer med bakgrunn fra jakobinerklubben. Girondinerne fryktet at den revolusjonære volden skulle komme ut av kontroll, og Fjellet var mye mindre kompromissløse og søkte aktiv støtte fra sanskulottene.
- Sanskulott: En uten knebukse. Begrep laget av aristokratene for å vise til de fattigere medlemmene av tredjestanden.
- Nasjonalkonventet innførte republikk.
- Ludvig den fjortende ble halshugget 21. januar 1793. Det ble Marie Antoinette også.
- Da ble det på nytt opprør, på grunn av blant annet nasjonaliseringen av kirkegodset og tvangsutskrivningen av soldater.
- Allmenn verneplikt våren 1793 for å kontrollere situasjonen.
- Velferdskomiteen (på 12 menn) ble opprettet som utøvende myndighet med Robespierre i spissen. De opprettet domstoler, de som motarbeidet revolusjonen risikerte å bli halshugget, og opprør ble slått ned av gardister. Han fikk også halshugget flere girondinere, og gamle revolusjonshelter.
- Han viste til Samfunnspakten, og sa at minoritetene kunne "tvinges til frihet".
- Ny mer demokratisk grunnlov i 1793. Alle menn over 21 år hadde stemmerett. Alle hadde full yrings- og trosfrihet. Skulle tiltale hverandre med du. Ny tidsregning og kalender. Kristendommen ble erstattet med offentlig tilbedelse av Det høyeste vesen. Gatenavn etter kongelige personer ble endret.
- Det ble nå kontroll i landet, og de 800 000 nyutskrevne vernepliktsoldatene presset utenlandske invasjonstyrker ut. Ikke glem propaganda.
- Juli 1794 møtte Robespierre i nasjonalkonventet og krevde utrenskninger av politiske motstandere igjen. Han ble da arrestert og giljotinert sammen med nærmere 60 andre.
- 1795 - Nasjonalkonventet vedtok ny grunnlov. Nå lovgivende forsamling med to kamre, og utøvende myndighet med 5 personer (Direktoriet). Krav om formue og eiendom for å stemme, myndighetene slo hardt ned på alle former ekstremisme. Moderat republikk.
- Direktoriet styrte landet, men var preget av handlingslammelse og korrupsjon. Press fra alle sider av samfunnet gjorde det mer og mer upopulært.
- Valget i 1799 fikk jakobinerne mange representanter i den lovgivende forsamlingen. De fikk gjennom lover rettet mot tidligere fiender av revolusjonen.
- Det gikk dårlig i krigene med utlandet
- Frankrike var på vei inn i kaos igjen.

Napoleon blir keiser

- Napoleon levde fra 1769 til 1821

- I 1793 slo Napoleon ned et britiskstøttet rojalistisk opprør mot revolusjonen i Sør-Frankrike.
- I 1797 ledet han franske styrker til seier mot Østerrike i Italia.
- Han avanserte på kort tid til general.
- Desember 1799 ble han førstekonsul og republikkens suverene leder. I 1804 erklærte han seg som keiser.
- Napoleon satt til side demokratiet som revolusjonen hadde skapt, men gjennomførte likevel en rekke reformer basert på revolusjonens ideer om likhet og frihet.
- Code Napoleon slo fast prinsippet om likhet for loven. Innsats og ikke privilegier ga muligheter i byråkratiet - han ønsket kunnskapsbasert administrasjon. Sentralisering av statsapparatet, nasjonale standarder for utdanning, enklere skattesystem, felles lovgivning - og med det avskaffelse av kirkelige domstoler. Fortsatt verneplikt. Kvinner hadde ikke samme rettigheter som menn.
- I 1803 solgte han Louisianaterritoriet til USA for 15 millioner dollar.
- Slaget på Trafalgar i 1805 viste at Frankrike ikke kunne invadere Storbritannia.
- I slaget ved Austerlitz, desember 1805, knuste Napoleons hær de østerrikske og russiske styrkene.
- Høsten 1806 hadde Napoleon kontroll over Sentral-Europa. Det hellige romerske riket ble avvirket, mange små stater ble samlet til større enheter, noen områder ble underlagt Frankrike, og noen områder fikk bare franskvennlige konger. Områdene i Italia ble nye kongedømmer og styrt av slektninger av han. Code Napoleon var innført overalt.
- Han plyndret områdene han okkuperte for å finansiere kampanjene sine - missnøye.
- I 1808 hadde de en mislykket invasjon av Spania.
- Gjennom kontinentalsystemet innførte han forbud mot importering fra Storbritannia. Storbritannia blokkerte da alle europeiske havner, og den kontinentaleuropeiske økonomien gikk i stå - motstand mot Frankrike vokste.
- Aleksander, tsar i Russland, nektet å være lojal mot kontinentalsystemet.
- April 1812 invaderte derfor Napoleon Russland med 600 000 soldater. De inntok Moskva på høsten, men byen var tom for folk og mat, så de måtte starte en retrett. Bare 200 00 overlevde.
- I oktober 1813 beseiret prøyssiske, russiske og østerrikske soldater Frankrike i et avgjørende slag ved Leipzig i Tyskland. I mars 1814 tok de samme styrkene Paris.
- Napoleon ble forvist til øya Elba i Middelhavet. Han fikk beholde deler av hoffet sitt.
- I 1815 flyktet han fra øya og marsjerte mot Paris, mens stadig flere soldater sluttet seg til ham.
- I slaget ved Waterloo juni 1815 ble Napoleons hær knust. Han ble da forvist til St. Helena i Atlanterhavet, og døde der i 1821.

Wienerkongressen og Europakonserten

- Wienerkongressen besto av Østerrike, Preussen, Russland og Storbritannia i spissen. De ville ha tilbake de gamle landegrensene, og de ville ikke gi noen stat mulighet til å dominere resten av Europa.

- De gjeninnsatte den gamle kongeslekten i Frankrike.
- Maktbalansesystemet Europakonserten skulle da hindre revolusjonære bevegelser som krevde omfattende demokratiske reformer og menneskerettigheter.
- Kongen i Frankrike måtte gå med på å dele makten med den lovgivende forsamlingen.
- Kravene om politiske og sosiale reformer økte allikevel og eksploderte til slutt i nye revolusjoner.

Revolusjonens dønninger

- Simón Bolívar fra Venezuela var den mest kjente opprørslederen i Latin-Amerika. Han fikk lære opplysningstidens tanker gjennom studier i Spania og Frankrike. Da han kom tilbake erklærte Venezuela seg som selvstendig republikk, men bare de med eiendom hadde stemmerett, så han måtte en stund flykte til Karibia.
 - Bolívar fikk frivillige soldater fra Europa. Viktig var 7000 britiske og irske frivillige. På grunn av disse bekjempet Bolívars hær et avgjørende slag i 1821.
 - Han hersket snart over Gran Colombia, som besto av dagens Venezuela, Colombia og Ecuador.
 - José San Martín frigjorde Argentina, Chile og Peru.
 - I 1825 var de siste spanske styrkene drevet ut av Latin-Amerika.
 - Simón Bolívar skrev likevel i Cartagenamanifestet i 1812 at borgerne ikke har de politiske dydene som karakteriserer dem som ekte republikanere, og derfor ikke er i stand til å utøve sine fulle rettigheter.
 - Han ble den første i en rekke diktatorer som hadde kontroll over det meste av Latin-Amerika fram til slutten av 1900-tallet.
-
- Ludvig den 18. kom på tronen i 1815.
 - Han holdt fast på det sentraliserte byråkratiet og skattesystemet fra Code Napoleon, og lot borgerskapet beholde de konfiskerte kirkegodsene.
 - Ludvig den 18. døde i 1824, og Karl den 10. tok parti med adelen og kirken.
 - Godseiere fikk kompensasjon for mistet eiendom, kirken fikk på ny sterk posisjon i utdanningen, og likheten for loven ble svekket.
 - Ny hungersnød forsterket misnøyen med den nye kongen.
 - 10. juli 1830 oppløste Karl 10. parlamentet og innskrenket stemmeretten. Da brøt det ut revolusjon, og kongen ble tvunget til å abdisere og flykte til Storbritannia.
 - Den nye kongen Ludvig Filip måtte føye seg etter parlamentets vilje. Igjen konstitusjonelt monarki.
 - Ikke lenger noen fare for tilbakefall til enevelde, men massene ble fortsatt holdt unna politisk innflytelse.
-
- Revolusjon i februar 1848 i Paris - sult var igjen en viktig faktor.
 - Frankrike fikk sin andre republikk, og Napoleons nevø Ludvig Napoleon vant det påfølgende valget med flertall hos både borgerskapet og arbeiderne.
 - Han gjennomførte populære tiltak som alderspensjon og næringsfrihet, men lot også kirken få tilbake kontroll over skolevesenet, gikk mot ytringsfrihet, og oppløste i 1851 nasjonalforsamlingen. Alle menn hadde allikevel nå stemmerett.
 - I 1852 ble han keiser med 90% av velgerne.

- Frankrikes tredje republikk med allmenn stemmerett kommer ikke før etter et nederlag mot Tyskland i 1871.
- I 1848 gikk arbeidere og studenter på barrikadene og forlangte allmenn stemmerett og ny grunnlov, men kom ikke gjennom.
- 1848: I ungarn og Italia fikk de selvstyre og nye konstitusjoner. Det var også uro blant tsjekkere, serbere, kroater og rumenere.
- 1848: Kong Fredrik Vilhelm i Preussens hovedstad Berlin skjøt først folkemassene, men etter tre år opprør avskaffet også Preussen eneveldet og erstattet det med konstitusjonelt demokrati.

Stikkord fra tavlegjennomgåelse 11.09.17

- Langtidsårsaker
 - Opplysningstid - nye tanker
 - Kostbare kriger og hoffliv - statskassa var tom
 - Standssamfunnet - kun noen hadde makt og privilegier
 - Den lille istid og vulkanutbrudd
- Korttidsårsaker
 - Akutt brødmangel 1789
 - Stenderforsamlingen samles sommeren 1789 og blir ikke enige, noe som resulterer i trekantkonflikten. (Kongen, geistligheten og 3. standen)
- Utløsende årsaker - 1789
 - Tennishallkuppet - 17 juli
 - Stormen på Bastillen - 14 juli
- Handlingsforløp
 - Borgerskapets revolusjon - 1789-1792
 - Fra enevelde til opplyst enevelde til konstitusjonelt enevelde til republikk
 - Massenenes revolusjon - 1792-1795
 - Nasjonalkonventet har nå makten, Jakobinerdiktaturet (Marat, Danton, Robespierre)
 - Direktoriet - 1795-1799
 - En konservativ republikk som reaksjon på jakobinerdirektoriet.
 - Napoleon fra førstekonsul til keiser og diktator i 1804 - 1799-1815

Napoleon:

- Militær karriere
 - Først offiser, så hærfører, så strateg
- Politisk karriere
 - Ble utnevnt til førstekonsul av nasjonalforsamlingen i 1799
 - Keiser, diktator og statskupp i 1804
- Både suksess og nederlag med krigføringa si
 - Trafalgar square - 1805
 - Austerlitz - 1805
 - Russland - 1812
 - Leipzig - 1813
 - Waterloo - 1815

- Nyskapende innenrikspolitikk: moderne lovverk, skolesystem, administrasjon og skattesystem.

Kildeoppgaver:

- a) I paragraf 213 står det at hustruen skylder mannen lydighet. Neste paragraf sier at hustruen er nødt til å bo med ektemannen.
- b) Synet på kvinner i dette utdraget ser ikke på kvinner som likeverdige. De får ikke bestemme over seg selv, og får ikke bestemme over sine barn.
- c) Årsaken var jo at det var et lovverk i et stort land. Det var også en relativt ny måte å tenke på helhetlig.
- d) En grunn til at en så mannsdominert lov kunne ha en så lang levetid er jo rett og slett at mennene som hadde mest makt ikke ville gi fra seg makten, og at kvinnene ikke hadde en høylytt nok stemme på den tiden.

Revolusjonens dønninger:

- Norge 1814 - opprør, grunnlov og selvstendighet
- Latin-Amerika løsriver seg fra Spania og Portugal.
- Revolusjonsbølge 1830 - Borgerskapet tar tilbake makta etter at det ble reaksjonært styre da Napoleon tapte.
- Revolusjonsbølge 1840 - Mer nasjonalisme, og arbeiderne prøvde å ta makta.

Oppgaver til opplysningstid og revolusjoner:

Opplysningstid "Hva husker du"?

1. Framskrittstanken går ut på at man ikke bare var overgitt til guds vilje, men kunne selv ta kontroll over naturen og forandre samfunnet.
2. Med påstanden "Kunnskap er makt" mente Francis Bacon at kunnskap kunne naturen gjøres til menneskets tjener.
3. Kunnskap ble spredt via utgivelser av bøker.
4. Naturrettstanken var tanken om at man hadde naturlig medfødte rettigheter, rett og slett en naturrett, som sto over et lands lover og ikke kunne utfordres av myndigheter.
5. Det som kjennetegnet John Lockes filosofi var at han mente alle var født med frihet til å lykkes. Frihet til eiendom og trygghet for eksempel. Han støttet likevel at bare de med eiendom hadde stemmerett.

opplysningstid

1. Når formulerte Francis Bacon at "kunnskap er makt"?
 - a. Francis Bacon formulerte at kunnskap er makt i 1597. Han var den første som virkelig tok til orde for framskrittet
2. Nevn tre som vist at sola, og ikke jorda var universets sentrum.
 - a. Galileo Galilei, Nicolaus Copernicus, Johannes Kepler viste at sola var jordas sentrum.
3. Hva het boka til Isaac Newton, og når ble den utgitt?
 - a. Boka til Isaac Newton het Principia og ble utgitt 1687.
4. Hvem var redaktør av Encyklopedien?
 - a. Denis Diderot var redaktør for Encyklopedien.
5. Hva sto Jean Jaques Rousseau for?

- a. Jean Jaques Rousseau mente at godhet og ikke klokskap var menneskets viktigste egenskap, og man skulle søke tilbake til naturen. Han mente at vi hadde naturlige menneskerettigheter. Han skapte folkesuverenitetsprinsippet som sa at makten lå hos folket og at styreformer var en samfunnspakt mellom folk og styre.
6. Hvem skapte maktfordelingsprinsippet.
 - a. Charles de Montesquieu skapte maktfordelingsprinsippet som fordelte makten i lovgivende, utøvende og dømmende deler.
7. Hva er naturrettstanken?
 - a. Naturrettstanken er tanken om at vi er født med en naturrett som går over lover og myndigheter.
8. Når ga John Lock ut Two Treatises of Government? Hva kritiserte den, og hva mente John Locke om rettigheter?
 - a. John Lock ga ut Two Treatises of Government i 1689. Den kritiserte at kongen hadde fått makt av gud, og den kritiserte den makten kongen egentlig hadde.
9. Når var The Glorious Revolution i England?
 - a. The Glorious Revolution i England var i 1688 der Kongen skrev under Bill of Rights som sa at han ikke kunne heve seg over loven.
10. Hvem var Voltaire. Francois Arouet Voltaire var en filosof som kritiserte den katolske kirke. Han kjempet for religionsfrihet og ytringsfrihet, men ville ha opplyst enevælde.

Den amerikanske revolusjon

1. Hva gjorde at England søkte rikdom i Amerika?
 - a.
2. Når sloss britiske kolonister mot franske kolonister om områder rundt de store innsjøene?
 - a.
3. Når var sjuårskrigen?
 - a. .
4. Hva var, og hva lå bak Boston Tea Party?
 - a.
5. Når begynte krigen mellom Britannia og de britiske koloniene?
 - a.
6. Når ble uavhengighetserklæringen vedtatt, og hvem skrev den?
 - a.
7. Hvor mange amerikanske soldater ledet George Washington?
 - a.
8. Når sluttet krigen mellom Storbritannia og koloniene?
 - a.
9. Hva slags styresett hadde USA?
 - a.
10. USAs konstitusjon var den første som gjorde hva?
 - a.

Den franske revolusjonen

1. Nevn to viktig inspirasjoner til den franske revolusjonen

- a. to viktige inspirasjoner til den franske revolusjonen var den amerikanske uavhengighetserklæringen og Jean Jaques Rousseau sin filosofi.
2. På hvilken måte endret tankesettet seg fra omkring 20 år før revolusjonen?
 - a. Tankesettet fra omkring 20 år før revolusjonen endret seg fra å tro at stendersamfunnet var satt av gud og at de som gikk mot det skulle bli hardt straffet til å tro at makten lå hos folket og at man hadde naturlige rettigheter.
3. Når var sjuårskrigen?
 - a. Sjuårskrigen var fra 1756 til 1763.
4. Hva sto bak uroen i 1780-årene?
 - a. I 1780-årene var det økonomisk krise etter blant annet sjuårskrigen og krigene i Nord-Amerika.. Ingen flere banker vill låne Frankrike penger heller. Den lille istiden befant seg jo fortsatt så det var kalde forhold, og Frankrike hadde i tiden rundt 1789 hatt flere uår. Frankrike sitt jordbruk var heller ikke så moderne.
5. Når kalte kongen inn til stenderforsamling? Hva krevde tredjestanden? Når ble nasjonalforsamlingen opprettet?
 - a. Kongen kalte inn til stenderforsamling i 1789. Tredjestanden krevde dobbelt så mange delegater og en stemme for hver delegat i motsetning til en stemme per stand slik det hadde vært før. De fikk flere delegater, men ikke stemme per delegat, så de erklærte seg til Frankrikes nasjonalforsamling 17 juni. En presset konge godkjente dette.
6. Hvem var konge i Frankrike fra 1774 til 1792?
 - a. Kong Ludvig 16. var konge fra 1774 til 1792
7. Når er stormen på Bastillen? Hva lå bak?
 - a. Stormen på bastillen er 14 juni 1789. Bastillen var en festning det skulle være våpen og ammunisjon i. Kongen hadde mobilisert tusenvis at tropper for å slå ned opprør. Det ryktes at han skulle gå til aksjon mot befolkningen for å få tilbake kontroll.
8. Noe som bygget på Jean Jaques Rousseau ble vedtatt. Hva? Hva gjorde det? Nevn en til ting det bygget på.
 - a. Erklæringen av menneskets og borgernes rettigheter ble vedtatt 26. august. Den ga alle rett på liv, eiendom og rettssikkerhet.
9. I løpet av de to neste årene er det et par viktige ting de gjorde.
 - a. I løpet av de to neste årene konfiskerte de kirkens eiendommer og solgte dem. De innførte også det metriske systemet.
10. Når vedtok nasjonalforsamlingen ny grunnlov? Hva slags het styresettet da? Var det helt likt?
 - a. Nasjonalforsamlingen vedtok ny grunnlov 1791. Den gjorde Frankrike bare til konstitusjonelt enevelde, og man måtte fortsatt ha eiendom og penger for å stemme. over 25 år menn.
11. Hvem var jakobinerklubben?
 - a.
12. Når vedtok nasjonalforsamlingen krigserklæring på Preussen og Østerrike?
 - a.
13. Når var revolusjonens blodigste fase?
 - a.

14. Hvilke to dominerende fløyer fra jakobinerklubben hadde det nye nasjonalkonventet som det ble nyvalg til i 1992?
 - a.
15. Hva er en sanskolutt?
 - a.
16. Hva slags styreform innførte nasjonalkonventet?
 - a.
17. Når ble Ludvig den fjortende halshogget?
 - a.
18. Hvorfor ble det nytt opprør?
 - a.
19. Hva kom våren 1793?
 - a.
20. Robespierre var i spissen for hvilken komite, og hva gjorde denne komiteen?
 - a.
21. Hvordan rettferdiggjorde Robespierre handlingene sine?
 - a.
22. Når kom neste grunnlov, og hva var hovedpunktene?
 - a.
23. Utfyll litt mer om hva som fikk tilbake kontroll i landet.
 - a.
24. Når ble Robespierre og 60 andre giljotinert?
 - a.
25. Hva het den nye utøvende myndigheten, hvor mange personer var medlemmer, når ble den og grunnloven som fulgte med den vedtatt, og hvem kunne nå stemme?
 - a.
26. Nevn feil ved direktoriet, og en grunn til at Frankrike var på vei inn kaos igjen.
 - a.

Napoleon

1. Når levde Napoleon?
 - a. Napoleon levde fra 1769 til 1821
2. Nevn to slag Napoleon ledet.
 - a. I 1793 ledet Napoleon styrker som slo ned et rojalistisk opprør i Sør-Frankrike. I 1797 ledet han et slag mot Østerrike i Italia suksessfullt.
3. Når ble Napoleon valgt til førstekonsul?
 - a. Napoleon ble valgt til førstekonsul i 1799.
4. Når kronet Napoleon seg selv til keiser?
 - a. Napoleon kronet seg selv til keiser i 1804
5. På hvilke måter gikk Napoleon mot og med revolusjonens ideer? Få med Code Napoleon.
 - a. Napoleon avskaffet demokratiet, og fjernet på den måten mye av det revolusjonen hadde kjempet for, men gjennomførte likevel en rekke reformer som bygget på revolusjonens ideer selv.
6. Nevn en ting Napoleon gjorde for å skaffe penger til statskassa.

- a. Napoleon solgte Luisianaområdet til USA for 15 millioner dollar i 1803.
- 7. Når var neste slag mellom Frankrike og Storbritannia, og hvor var det? Hva viste det?
 - a. Neste slag mellom Frankrike og Storbritannia var slaget ved Trafalgar, der Frankrike tapte. Frankrike hadde ingen sjanse mot den engelske marinen, og måtte heller holde sine invasjonene til lands.
- 8. Når var slaget ved Austerlitz, hvem vant og hvem tapte?
 - a. Slaget ved Austerlitz var mot Østerrike og Russland i 1805, og Frankrike vant.
- 9. Når hadde Napoleon kontroll over sentral-Europa?
 - a. Napoleon hadde kontroll over sentral-Europa 1806.
- 10. På hvilken måte endret Napoleon de forskjellige landegrensene, og hvordan ble de nyokkuperte områdene styrt.
 - a. Napoleon slo sammen noen områder, og lot noen være som de var. Noen ble styrt av Frankrike, men flere fikk bare franskvennlige konger. Italia ble delt opp i kongedømmer og gitt til Napoleons slektninger.
- 11. Hvordan finansierte han kampanjene sine?
 - a. Han finansierte krigen ved å plyndre områdene han okkuperte. Dette førte til misnøye med Napoleon.
- 12. Hvem vant invasjonen av Spania, og hvilket årstall var dette?
 - a. De spanske styrkene slo tilbake de franske styrkene i 1808. Dette tapet var også med på å svekke Napoleon.
- 13. Neste konflikt med Storbritannia skjer hvordan? Få med begge sider og utfallet.
 - a. Neste konflikt med Storbritannia er forbudet mot å importere fra Storbritannia gjennom kontinentalsystemet. Storbritannia blokkerer da havnene til Europa slik at den kontinentaleuropeiske økonomien går i stå.
- 14. Hvordan taklet Napoleon tsaren av Russland, og hva het han?
 - a. Napoleon angrep med 600 000 mann i 1812, men ankom en tom Moskva. De måtte gå tilbake igjen tomhendt og bare 200 000 kom levende tilbake.
- 15. Få med årstall, og forklar hvem som var involvert og hvordan Napoleon ble beseiret.
- 16. 1813 angrep Østerrike, Russland og Preussen franske soldater i et slag på Leipzig. 1814 angrep de samme Paris, og Napoleon ble sendt vekk.
- 17. Hva het øya han ble sendt til først, og når rømte han?
 - a. Øya het Elba, og han rømte 1815.
- 18. Hvilket slag endte dette i, og hva het øya han så ble sendt til?
 - a. 1815 var slaget ved Waterloo, og han ble så sendt til St. Helena, der han døde i 1821.

Kapittel 9: Den industrielle revolusjonen

Stikkord fra tavla 28.09

Industrialiseringens første fase (Den industrielle revolusjon 1770-1850)

- Endringer i jordbruket - jordbruksrevolusjon
 - Vekselbruk, utskiftning, maskiner, plante - og dyreforedling.
 - Dermed ledig arbeidskraft, mer råvarer som mat - og da også ull, og kapital.
- Hjemmeindustri
 - Forlagssystemet var hjemmeindustrien.
 - Manufaktursystem bruker store håndverksbedrifter.
- Fabrikkssystemet
 - Fabrikkeierne på denne tida var bygningskompleks med maskiner drevet av damp og/eller vannkraft. Kunne bedrive masseproduksjon.
 - Newcomen 1707
 - James Watt 1769
- Jernbanen
 - Nå fikk man dampdrevet transport av varer og mennesker.
 - Skip og kanaler transporterte også både varer og mennesker.
- Finansiering og investering
 - Aksjeselskap sprer risikoen og gir mer kapital. Heter limited companies i England, corporations i USA og GmbH i Tyskland-
 - Man tar opp lån. Bank, finans og forsikringsselskap dukker opp for alvor.
- Industrialiseringens skyggesider
 - Dårlig arbeids- og lønnsvilkår, barnarbeid og lange arbeidsdager, arbeidsledighet, luftforurensning, slumbyer og plankebyer, sur nedbør, store klasseskiller og ressursløsing

Industrialiseringens andre fase (Den andre industrielle revolusjon 1850-1914)

- Verdensutstillingen i London 1851.
 - GB viste seg fram som verdens industrilok, men utstillere fra Tyskland og USA vakte også stor oppsikt.
- USA og Tyskland blir snart de ledende industristatene.
 - Det var mange årsaker til dette, og her kommer en liste.
 1. Fri handel
 2. De bygde på britenes erfaringer
 3. Maskinforbudet oppheves i 1848
 4. Navigasjonsakten oppheves i 1849
 5. Gründermentalitet
 6. Ny smeltestøpeteknikk gir oss bedre jern -og da stål
 7. Utdanning i kjemi, fysikk, matematikk - ingeniører
 8. Elektroteknologi

9. Smeltedigel - Bra for utvikling og gir mange nye lyse hoder
 10. Forbrenningsmotorer
 11. Samarbeid, disiplin og innovasjon
 12. Samlebånd
 13. Evolusjon av forbruksvarer
 14. De vant kriger
 15. Taylorisme
- Krise rundt 1870
 - Økonomisk krise på grunn av overproduksjon
 - Svar og reaksjoner på denne overproduksjonen ble blant annet:
 1. Proteksjonisme
 2. Trust- og kartelldannelse
 3. Oligopoler; få styrer markedet, monopoler; en styrer markedet
 4. Nyimperialisme; nye kolonier dannes.
 5. Rasjonalisering, effektivisering, teknologiutvikling
 6. Si opp folk og sett opp lønn
 7. sparepolitikk

Industrialisering er å bytte ut menneskelige oppgaver til maskinelle oppgaver.
En gründer er en som grunnlegger en bedrift.

Ett eller annet

	Konservatismen	Liberalismen	Sosialismen
Synet på sosial forandring			
Ledende ideologer	Edmund Burke	Adam Smith, David Ricardo	Karl Marx
	Individ	Individ	En enhet
Synet på statens oppgaver	Man skal beholde det slik som det er	Man skal tilrettelegge. Nattvekterstat	Staten skal være alt, og fordeler goder og byrder.
Statsform	Monarki, eller lignende. Feks moderat demokrati	Mer åpent demokrati. Foretrekker republikk ovenfor monarki.	Arbeiderstaten
Politisk frihet, frie valg og lignende	Moderat	friere	
Synet på næringslivets rolle	Veldig fritt	Ikke noe	
Synet på nasjonalisme	Ikke så viktig	Tja	Nei til nasjonalisme
Synet på religionsutøving	Kjør på, religion er nais.	Samma det vel	Religion er jo opium fysjameg

Metoder for å få gjennomført egne ideer.	Forsiktige reformer, forhandlingsmetoden er best.	Gründertanken, kjør reformer, og de reformene bør legges til rette for at næringslivet får det som de vil.	Revolusjon!
--	---	--	-------------

Stikkord fra tavla 05.10.2017

- Nasjonalisme
 - Nasjonalchauvinisme/sjåvisme
 - Nazisme, Stalinisme - en ekstremvariant av kommunisme, fascisme
 - Nord-Korea
 - Kina
 - Putinisme
 - Trumpisme
 - Fransk nasjonalisme
 - Kulturell nasjonalisme - språk, lojalitet til republikken,
 - Om du er galler, bretoner, eller hva som helst, er du allikevel franskmann.
 - Tysk nasjonalisme
 - Etnisk nasjonalisme - lojalitet til stat, og hylling av den etnisk homogene nasjon.
 - Bare tyskere er tyskere.

Presentasjon fra 05.10.2017

- Nasjonalisme
 - Ideologi som fikk sterk gjennomslagskraft på 1800-tallet
 - Troen på at en folkegruppe skal ha sin egen stat
 - Nasjonalfølelse var begrep som oppstod i forbindelse med den franske revolusjonen og Napoleon.
- Utviklingen av nasjonalstaten
 - Nasjonalstaten skulle være utgangspunktet for en folkegruppe med lik kultur, historie og språk.
 - Før 1800 var det fyrrestater og dynastistater med mange ulike folkegrupper
 - I løpet av 1800-tallet fikk vi folkebevegelser for å skape nasjonalstater
 - Nasjonalisme som kitt. Se Tyskland og Italia.
 - Nasjonalisme som dynamitt. Se Habsburgerriket
- Tysklands samling
 - jeg gikk glipp av mye her
 - Forene de tyske brødrene med militære ressurser fra Preussen
 - Preussen ledende stat i samlingsprosessen
- Territoriell samling av Tyskland
 - Krig mot Danmark
 - Krig mot Østerrike
 - Krig mot Frankrike
 - 1871 ble Tyskland et keiserdømme med keiser Wilhelm av Preussen.

- Samlingen av Tyskland møtte sterk motstand
- Fortrykket maktbalanseprinsippet
- Freden i Europa var i fare
- Noe mer jeg fulgte ikke mer
- Italias samling
 - i perioden 1815 - 1871 skjer samlingsprosessen av de selvstendige statene på den italienske halvøy.
 - Var oppdelt i en rekke stater
- Risorgimento Nazionale (Nasjonal gjenoppstandelse)
 - Guiseppe Garibaldi var Italiensk gerilaleder, og nasjonalist. En av de mest sentrale personene i prosessen som førte til Italias samling.
 - Guiseppe Garibaldi, kong Viktor Emanuel, Conte di Cavour var frontfigurer for Risorgimento, den italienske samlingsbevegelsen.
- Territoriell vinning
 - Østerrike måtte avstå Lombardia i 1859 - utgangspunktet for samlingen var Sardinia og Piemonte
 - Veneto m. Venezia innlemmet i 1866
 - Garibaldi erobrer Sør-Italia
 - I 1871 Pavestaten
 - Kongedømmet Italia i 1861 uten Venezia og restene av kirkestaten.
 - Vittorio Emanuele var monark
 - Den nye staten var svært sammensatt, med store språklige kulturelle, sosiale og økonomiske forskjeller.

Kapittel 10: Politikk og ideologier på 1800-tallet

Drømmen om nasjonen

- Nasjonalismen handler om at folket må smelte sammen til en nasjonalstat
 - Demosnasjonalisme sier at staten bygger på et fellesskap av mennesker som er født med like og grunnleggende rettigheter.
 - Frankrike etter revolusjonen bygger på denne
 - Etnonasjonalisme mener at folket var bundet sammen gjennom den delte kulturen. Johan Gottfried Herder mente at nasjonen først og fremst kom til uttrykk i den folkelige kulturen.
- Nasjonalismen kan styrke en stat, men også splitte den dersom den har ulike etniske grupper. Det østerrikske imperiet opplevde at tsjekkere, slovakere, ungarere og serbere blant andre ville ha selvstyre.
- Giuseppe Mazzini var den fremste talsmannen for et samlet Italia gjennom bevegelsen "Unge Italia". Han kjempet for sosial rettferdighet, allmenn stemmerett og republikansk styre. Gjennom to tiår var han fryktet av regimer, og Europas fremste nasjonalist.
- Paven stoppet han fra å opprette en italiensk republik i 1848-1849.

- Giuseppe Garibaldi var venn av Guiseppe Mazzini, og allierte seg med Camillo Cavour fra Sardinia. Giuseppe Garibaldi var geriljakriger, og våpen Camillo Cavour var statsminister i Sardinia, og Giuseppe Mazzini var ideolog.
- Etter suksessfull krig med Østerrike, erklærte man Italia som konstitusjonelt kongedømme i 1861, med Victor Emanuel II, konge i Sardinia, som konge. Roma ga seg og ble med i 1870.
- Vatikanet ble egen stat i 1929.
- Massimo d'Azeglio var Italias statsminister, og sa i 1861 at "Nå har vi skapt Italia. Nå gjelder det bare å skape italienerne."
- De slaktet ned titusenvise av mennesker for å tvinge søritalienere og andre motstridige inn i det nye Italia.
- Etter wienerkongressen slo 39 av de små kongedømmene og monarkiene i nåtidens tyskland seg løst sammen med Østerrike og Preussen.
- De hadde parlament i Frankfurt.
- Felles Zollverein i 1834. Tollforbund.
- Preussen avskaffet eneveldet i 1851.
- Den største hindringen for sammenslåing av Tyskland var rivaliseringen mellom Østerrike og Preussen.
- Otto von Bismarck presset gjennom en samling av Tyskland, og var statsminister av Preussen. Ble senere rikskansler av Tyskland.
 - Østerrike og Preussen startet krig med Danmark i 1864, og vant hertugdømmene Slesvig og Holstein som hadde tysk majoritet.
 - I 1866 grusa Preussen Østerrike. Alle tyske stater nord for Main ble da med i Den nordtyske konføderasjonen.
 - 1867 fikk de parlament og allmenn stemmerett for menn.
 - 1871 knuste de Frankrike, og resten av statene ble med i Tyskland.
- Nasjonalfølelse, sterk industri, og overlegen militærmakt gjorde Tyskland til en av verdens mektigste stater.
- Vilhelm 1. ble keiser i 1871. Keiserdømmet beholdt de demokratiske institusjonene.
- Preussens menn styrte i praksis Tyskland. De opprettholdt dette blant annet ved å utvise jesuitter, og forby sosialistisk politisk aktivitet. Sykeforsikring, alderspensjon, og arbeidstidsbestemmelser skulle også dempe sinnet fra arbeiderklassen.

Konservatismen

- Edmund Burke var britisk filosof, og en av de første som satte søkelyset på Frankrike under den store revolusjonen.
 - Tanker om revolusjonen i Frankrike ble publisert i 1790. Der skrev han at det var farlig å kutte båndene til tradisjon og Religion, og at endringer måtte skje gradvis.
 - De drastiske endringene ville føre til anarki og kaos. Militærdiktatur var siste utvei.
 - Han var skeptisk til majoritetsstyre, og fikk kritikk for blant annet dette. De mente han var imot demokratiet.
- Wienerkongressen erkjente ikke slik som Edmund Burke at samfunnet utvikler seg. De konservative utviklet seg derfor til å heller bremse på farten.
- Industrialiseringen endret politikken.

- Statsminister Benjamin Disraeli i England, var konservativ, men støttet utvidelse av stemmeretten i 1867. Han beskyttet folkehelsen, og ville tillate fagforeningsarbeid.
- Otto von Bismarck tok initiativet til sosiale reformer i 1880-årene for å unngå revolusjonær arbeiderklasse.

Liberalismen

- Revolusjonene viste at borgerskapet ikke fant seg i en tilbakevending til standssamfunnet.
- Å knytte stemmerett til eiendom og rikdom var lenge sentralt for liberalistiske politikere. Etter hvert ga de seg mer og mer, slik som de konservative.
- 1885 fikk alle menn som bodde i egen bolig stemmerett. I storbritannia.
- John Stuart Mill var britisk filosof som ville kombinere frihetsideer med sosial rettferdighet. Var generelt imot at staten grep inn i folks liv, men de svakeste måtte beskyttes mot tvang og innskrenking av frihet, slik som barnearbeid, lange arbeidstider, og diskriminering av kvinner.

Sosialismen

- Sosialismen utfordret liberalismen i første halvdel av 1800-tallet.
- Kollektivet, ikke enkeltpersoner, skal eie verdiene i et samfunn.
- Karl Marx og Friedrich Engels ga ut det kommunistiske manifest i 1848.
 - Skriftet skulle gi historisk bakgrunn til det kapitalistiske industrisamfunnet, og foreslå hvordan arbeiderklassen kunne organisere seg og ta makten.
 - Historiens drivkraft er klassekampen, og samfunnsanalyse og praktisk politikk skulle fjerne undertrykkelse og elendighet.
 - Godseiere eide landet før, når industrien kom fikk vi en ny klasse som tok hånd om verdiskapningen, borgerskapet, som for øvrig kom til å miste makten til større fisk igjen.
 - Proletariatet, og alle arbeidere egentlig, var fremmedgjort i prosessen, og ville gjøre revolusjon.
 - Ville lage klasseløst samfunn uten privat eiendomsrett.
- Proletariatet er arbeiderklassen uten eiendom.
- Karl Marx var forfatter og politiker
 - "Filosofene har bare fortolket verden forskjellig, det kommer an på å forandre den"
 - Kunne ikke samarbeide med liberale.
 - Initiaterte dannelsen av "Den første kommunistiske Internasjonale", en gruppe med revolusjonære sosialister. Vedtok program som sa at arbeiderklassens frigjøring bare kunne komme fra den selv.
 - Ble en paraplyorganisasjon for de fleste arbeiderpartiene i Europa, som hadde 800 000 medlemmer i 1869.
- Nasjonale arbeiderpartier som heller ønsket reformer tok rampelyset mot slutten av århundret.
- Eduard Bernstein sin fløy i det tyske sosialdemokratiske partiet het revisjonistene, mente det var mulig å innføre sosialismen gjennom de politiske institusjonene, og vant partiet fra revolusjonære marxister.

- I Italia og Spania ledet fagforeningene, og ikke arbeiderpartiene, fordi industrialismen kom sent her.
 - Syndikalisme ønsker å bygge samfunnet på fagforeninger.
 - Anarkisme ønsker å fjerne statens makt.
 - Anarkosyndikalisme la vekt på streiker og aksjoner.
- I Frankrike kom det en splittelse mellom fagforeningene og arbeiderpartiet. Frankrike fikk derfor mer syndikalisme hos arbeiderbevegelsen enn Tyskland og Storbritannia.
- Marxistene og anarkistene var på defensiven rundt århundreskiftet, og tapte til slutt mot nasjonalismen da første verdenskrig brøt ut.
- Spartakister tok navnet fra spartacus, som ledet slaveopprør mot den romerske republikken. Rosa Luxemburg, og Karl Liebknechts ledet, og deres spartakister ble slaktet i Berlin i 1919.
- Vladimir Lenin utførte den russiske revolusjonen i 1917

Kapittel 11:

Nyimperialismen

- Motivene ligner på de fra koloniseringsbølgen.
 - Jakt på profitt og eksotiske varer
 - Eventyrlyst og søken etter spenning
 - Misjonering
 - Fabrikkene produserte mer enn hjemmemarkedene kunne kjøpe, så industrien trengte kunder som ikke hadde mye industri selv.
 - Europa hadde lite gummi og kobber. Konkurransen i industrien gjorde det viktig å få tak i slike ressurser.
- Den moderne delingen mellom i-land og u-land tok dermed form under nyimperialismen.
- Koloniene fungerte også som et sted man kunne sende frustrert borgerskap. Arbeidere som mistriivdes i industribyene så også på dette som en mulighet for spenning og arbeid.
- Uten militær kontroll kunne man miste investeringene sine i kolonier til innfødte, eller andre land. Industriereiere satte derfor press på politikere, og det å beskytte koloniene ble dermed en nasjonal oppgave.
- Rivaliseringen mellom nasjonene økte mot slutten av 1800-tallet, og nasjonalismen fyrte ekstra oppunder dette. det var status å ha et imperium.
- Pressen, næringslivsledere og politikere stilte gjerne med nasjonalistisk propaganda som skapte fiendskap mellom de europeiske folkene.
 - En årsak til andre verdenskrig.
- Den hvite manns byrde, fra dikt av Rudyard Kipling i 1899, var å bekjempe undertrykkende tradisjoner og religiøs overtro i primitive kulturer.
- Europa hadde et stort forsprang på alle andre verdensdeler, så man mente den vestlige sivilisasjonen var overlegen.

- Herbert Spencer var filosof, og mente at noen mennesker var bedre tilpasset omgivelsene, og overlevde av den grunn. Sosialdarwinismen. Den hvite mann skulle ha nådd et høyere utviklingsnivå, og dette ble brukt for å rettferdiggjøre rasisme i nyimperialismen.
- Før 1850 hadde vi lite kjennskap til Afrika, bare noen viktige havner.
- Fra 1850 ble det private og statlige ekspedisjoner, og man gjorde krav på land i navnet til sin egen stat eller konge.
- 1884-1885 samlet de europeiske lederne seg på Berlinkonferansen, og delte førsteretten til områder mellom seg, uten hensyn til lokalbefolkning og landegrenser. Man måtte ha en tilstedeværelse for å gjøre krav på land.
- Suezkanalen mellom Middelhavet og Rødehavet sto ferdig 1869.
 - Samarbeid mellom Franske investorer og ingeniører, og den egyptiske kongen som hadde lånt store summer av britiske banker.
 - Han klarte ikke å betale tilbake, og solgte dem aksjene sine. Begge parter hadde dermed en hånd i Nord-Afrika.
 - En nasjonalistisk bevegelse i Egypt gjorde opprør mot kolonister i 1882, som skremte vekk franskmennene, men gjorde at britene tok kontroll over Alexandria, en viktig handelby.
 - Den egyptiske kongen ble avsatt i 1914, og landet ble dermed britenes protektorat.
- Et protektorat er et område "beskyttet" av et annet, men egentlig kontrollert.
- Ambisjonene til britene, var å ha et sammenhengende imperium fra nord til sør. I sør hadde de allerede Kappkolonien.
- Cecil Rhodes og hans South Africa Company fikk nyss om edle metaller nord for Kappkolonien, og etablerte Rhodesia med seg selv som øverste hode, etter å ha invadert shonafolket i dagens Zimbabwe og Zambia.
- mellom disse koloniene lå Transvaal, og Oranjerestaten, grunnlagt av boere, nederlandske bosettere, med store forekomster av gull.
 - 1890-årene sendte Cecil Rhodes frivillige på plyndringsoppdrag til Transvaal.
 - 1899 brøt boerkrigen ut. Boerne fikk støtte fra Tyskland, som ønsket å svekke britenes posisjon i Afrika.
 - 1902, etter store tap på begge sider, ble Transvaal og Oranjerestaten innlemmet som en del av Sør-Afrika-sambandet.
 - I 1910 fikk de selvstyre.
- Frankrike ville ha imperium fra Atlanterhavet til India
- De hadde stilling i vestre Nord-Afrika i 1830-årene, og ønsket å kolonisere seg østover.
- 1898 kriget Frankrike og Storbritannia om Sudan, sør for Egypt, og ønsket av begge. Frankrike ga seg fordi de ikke mente landområdene var verdt krigen.
- Frankrike fokuserte på Nord- og Vest-Afrika, men fikk lite økonomisk utbytte på grunn av at områdene var mye ørken og regnskog. De fikk allikevel prestisje.
- Otto von Bismarck, rikskansler i Tyskland, var skeptisk til det økonomiske ved kolonier, men så at de var nødvendig for internasjonal innflytelse.

- I 1880-årene ble Tysk Øst-Afrika, Tysk Vest-Afrika, og Kamerun innlemmet i det tyske imperiet.
- Italienske styrker rykket inn i Eritrea i 1885, og okkuperte det lett.
- Etiopia ble erklært italiensk koloni i 1889. Keiseren der var ikke samarbeidsvillig, og etter et mislykket felttog for å sette han på plass, trakk de seg ut av landet i 1896.
 - Etiopia er den eneste selvstendige staten i Afrika som Europa ikke fikk full kontroll over.
- Leopold 2., kongen av Belgia, gjorde krav på midten av Afrika under Berlinkonferansen. Der etablerte han Kongo.
- Han skulle spre kristendommen, og fjerne slavehandel. Dette passer godt inn med forpliktelse landene følte de hadde på denne tiden.
- Henry Morton Stanley var amerikansk journalist og utforsker. Han hadde kartlagt og funnet elfenben, kobber, og skoger av gummitrær oppover kongoelva.
- Kong Leopold 2.s International African Association opprettet handelsstasjoner langs elva.
- Gummiproduksjonen skjedde etter hvert i store plantaser med tvangsarbeid, der pisking og avhugging av lemmer var vanlig.
- Fra 1885 til 1909 døde rundt 10 millioner kongolesere. Det var rundt halvparten av statens befolkning.
- Storbritannia var den fremste imperialistiske staten.
- På 1600-tallet begynte Storbritannias interesse for India
 - British East India Company begynte da å importere bomull og krydder, og investerte etter hvert store summer i India
 - Mot slutten av 1700-tallet ble den indiske tekstilindustrien utkonkurrert, og var storimportør av britiske ull- og bomullsprodukter.
- British East India Company hadde egne bevæpnede styrker, og reell kontroll over store deler av India på midten av 1800-tallet.
 - The Royal Navy hadde kontroll over havet, og støttet dermed selskapets interesser ved å skremme vekk konkurranse.
- sepoyopprøret 1857: Falske rykter om at kulene til britenes rifler ble smurt med ku og grise-fett fyrte oppunder opprør blant hinduister og muslimer, og opprørerne tok kontroll over store deler av nordlige India.
 - De fikk etter dette lovgivende organer med representanter fra India.
- I 1877 utropte britene Victoria til dronning av India, og innførte britisk lovgiving.
 - Forsøkte halvhjertet på å fjerne kastesystemet, opphevet slaveriet, og ga kristne indere lov til å jobbe i staten.
 - Utdanningsvesenet ble utformet etter britisk modell. (engelsk og mindre tradisjon)
 - Satset på telegraf og jernbane.
- Dette la grunnlag for Indias frigjøring i 1947
- I 1885 ble The Indian National Congress etablert. De kjempet for indisk medbestemmelse i kolonistyre.

- British East India Company begynte å selge Opium til kineserne for å betale for kinesisk te, porselen og silke.
 - Rundt 1830 var opium britenes mest lønnsomme naturprodukt.
 - Etterspørselen ble etter hvert veldig stor, og Kina fikk big trouble.
- Etter å ha spurt dronning Victoria pent, ødela de i 1839 opiumlagrene i den viktige havnebyen Kanton.
 - Britene responderte med å blokkere alle kinesiske havnebyer.
 - Opiumskrigen varte i 3 år før Kineserne trakk seg (dat navy tho)
- Fredsavtalen fra 1842 gjorde Hongkong til britisk koloni, og ga britene fri adgang til Shanghai og Kanton.
- De neste 50 årene kjempet Kina fem mislykkede kriger mot imperialister.
- De imperialistiske landenes innflytelse på Kina var først og fremst økonomisk.
 - Britene krevde også å bruke egen lov i Kina.
- Innflytelsen skapte splid, blant annet gjennom kristen misjonering.
- 1851-1864 var Taiping-opprøret: Fattige kristne bønder krevde at staten endret skattesystemet og fordelingen av jord.
 - Utenlandske styrker måtte gripe inn, og det ble et av historiens værste blodbad.
 - 20 millioner mennesker døde.
- Som reaksjon spilte myndighetene på antivistlige strenger som å hente frem konfusianisme igjen.
- 1900 var bokseropprøret. Fattige bønder, oppmuntret av keiserens enke, drepte tusenvis av utlendinger, og okkuperte ambassader i Beijing.
 - En internasjonal styrke knuste opprøret og plyndret Beijing,
 - De fikk nå mer innflytelse, og økonomisk kompensasjon for skadene.
- Ti år senere ble det avskaffelse av keiserdømmet, revolusjon og innføring av republikk.
- Allerede i 1880-årene hadde Storbritannia kolonisert Burma, mens Frankrike hadde Indokina, med Vietnam, Laos og Kambodsja.

Her quizer jeg meg selv. Mads liker btw ikke konservatisme og liberalisme eller kina, så dette blir ikke langsvarsoppgave. husk husk

- Nevn to typer nasjonalisme
 - Demosnasjonalisme mener at alle er født med like, grunnleggende rettigheter, og er et folk av den grunn.
 - Etononasjonalisme mener at folket er bundet sammen av den felles kulturen, og, slik som Johan Goffried Herder mente, at folket kommer til uttrykk i denne felles kulturen. AKA alle er ikke like, og det er kulturen som er folket.
- Skriv litt om dens effekt på stater
 - Nasjonalisme kan samle en stat ved å knytte sammen sterkere bånd mellom innbyggerne, men dersom innbyggerne har ulike etnisiteter, kan man få stridige grupper som knyttes sammen sterkere innad i gruppene.
- Skriv litt om han fremste talsmann for et samlet italia.

- Giuseppe Mazzini var den fremste talsmannen for et samlet Italia gjennom organisasjonen Unge Italia. Han sto for sosial rettferdighet, allmenn stemmerett, og et republikansk styre. Ble stoppet fra å opprette Italiensk republikk i 1848-1849
- Tre mennesker var sammen om samling av Italia
 - Giuseppe Garibaldi var geriljakriger, og venn av Giuseppe Mazzini. De allierte seg med Camillo Cavour, Sardinias statsminister, for å samle Italia.
- Noe ble sagt og gjort når Italia ble konstitusjonelt kongedømme
 - Massimo d'Azeglio var Italias statsminister, og sa i 1861, da Italia ble konstitusjonelt kongedømme med Victor Emanuel fra Sardinia som konge, "Nå har vi skapt Italia. Nå gjelder det bare å skape italienerne."
- Oppbygging
 - Etter wienerkongressen slo 39 av de små kongedømmene og monarkiene i nåtidens Tyskland seg sammen med Østerrike og Preussen.
 - De hadde parlament i Frankfurt, og vedtok der felles tollforbund, zollverein, i 1834.
- Hindring
 - Den største hindringen for sammenslåingen av Tyskland, var rivaliseringen mellom Tyskland og Preussen.
- Preussens statsminister
 - Preussens statsminister, Otto von Bismarck, presset gjennom en samling av Tyskland.
 - Østerrike og Preussen startet krig med Danmark i 1864, og vant hertugdømmene Slesvig og Holstein, som hadde tysk majoritet.
 - I 1866 gikk Preussen til Angrep mot Østerrike, og var militært overlegne. Alle tyske stater nord for elva Main ble da med i Den nordtyske konføderasjonen.
 - I 1867 fikk de allmenn stemmerett for menn, og parlament.
 - I 1871 knuste de Frankrike, og resten av statene ble med i Tyskland.
- Makt
 - Nasjonalfølelse, sterk industri, og overlegen militærmakt, gjorde Tyskland til en av verdens mektigste stater.
 - Vilhelm 1. ble keiser i 1871, men keiserdømmet beholdt de demokratiske institusjonene.
 - Allikevel var det i praksis Preussens menn som styrte Tyskland. De opprettholdt dette ved å forby sosialistisk politisk aktivitet, og å utvise jesuitter. De ga også sykeforsikring, alderspensjon, og arbeidstidsbestemmelser for å dempe sinnet til arbeiderklassen.
- Dude som snakka om revolusjon.
 - Edmund Burke var britisk konservativ filosof, og var den første som satte søkelyset på frankrike under den store revolusjonen.
 - Tanker om den franske revolusjonen ble skrevet i 1790, og sa at det var farlig å kutte bånd til religion og tradisjon. Utvikling måtte skje gradvis.
 - Wienerkongressen så ikke slik som Edmund Burke at samfunnet utviklet seg
 - Konservatismen utviklet seg til å bare senke farten på endringer

- Statsministere
 - Benjamin Disraeli var konservativ britisk statsminister, men støttet i 1867 utvidet stemmerett, og tillot fagforeningsarbeid.
 - Otto von Bismarck utførte en rekke sosiale reformer i 1880-årene for å unngå revolusjonær arbeiderklasse.
- Liberalisme
 - Revolusjonene viste at borgerskapet ikke var villige til å gå tilbake til stendersamfunnet.
 - Å knytte stemmerett til eiendom og rikdom var lenge sentralt for liberalistiske politikere, men de ga seg etter hvert.
 - I 1885 fikk alle men i egen bolig stemmerett i storbritannia.
 - John Stuart Mill var britisk filosof som ønske å kombinere frihetsideer med sosial rettferdighet. Var egentlig imot at staten skulle gripe inn i folks liv, men mente man måtte beskytte
- Sosialisme
 - Sosialismen utfordret liberalismen første del av 1800-tallet.
 - Samfunnet, og ikke enkeltpersoner, skulle eie verdiene i et samfunn.
- Karl Marx og en til
 - Karl Marx og Friedrich Engels ga ut det kommunistiske manifest i 1848
 - Det skulle gi historisk bakgrunn til det kapitalistiske industrisamfunnet, og foreslå hvordan arbeiderne kunne organisere seg og ta makten.
 - klassekampen var det som drev samfunnet fremover, og samfunnsanalyse, samt praktisk politikk, skulle bli kvitt elendighet og undertrykkelse.
 - Borgerskapet var klassen som tok over verdiskapningen i den industrielle revolusjon, og ville miste makten sin til en ny klasse igjen.
 - Proletariatet ble fremmedgjort i prosessen, og ville gjøre revolusjon.
 - Karl marx ville ha et klasseløst samfunn uten privat eiendomsrett, og kunne derfor ikke samarbeide med liberale.
 - Filosofene har bare tolket verden forskjellig, nå kommer det an på å forandre den.
 - Karl Marx initierte dannelsen av “den første kommunistiske internasjonale”, en gruppe revolusjonære sosialister.
 - ble en paraplyorganisasjon for Europas arbeiderpartier med 800 000 medlemmer i 1869
- arbeiderpartiet
 - Nasjonale arbeiderpartier som heller ønsket reformer tok rampelyset mot slutten av 1800-tallet.
 - Eduard Bernstein sin fløy i det tyske sosialdemokratiske partiet het revisjonistene, og mente det gikk an å innføre sosialismen gjennom politiske organer, og vant over de revolusjonære marxistene.
 - I Italia leder fagforeningene, og ikke arbeiderpartiet, fordi den industrielle revolusjonen kom sent her. De har derfor mer syndikalisme her.
 - Syndikalisme ønsker å bygge samfunnet på fagforeninger
 - Anarkisme ønsker å fjerne makten til staten

- Anarkosyndikalisme legger vekt på streiker og aksjoner.
- I Frankrike ble det splittelse mellom arbeiderpartiet og fagforeningene, og her er det derfor mer syndikalisme.
- Spartakister tok navnet fra spartacus som ledet slaveopprør mot den romerske republikken. Rosa Luxemburg og Karl Liebknechts ledet sapartakister som ble slaktet i Berlin i 1919
- Vladimir Lenin utførte den russiske revolusjon i 1917.

Meg som quizer meg selv på kapittel 11.

- motiver
 - Motivene ligner på de fra koloniseringsbølgen.
 - Jakt på profitt og eksotiske varer
 - Eventyrlyst og søken etter spenning
 - Misjonering
 - Fabrikkene produsert mer enn hjemmemarkedene kunne kjøpe, så de trengte nye markeder som helst ikke hadde egen industri.
 - Den moderne inndelingen i i-land og u-land tok form under nyimperialismen.
 - Koloniene ble også et sted man kunne sende frustrert borgerskap, og et sted for arbeidere som var misfornøyde med industrisamfunnet.
- Rivalisering.
 - Uten militær kontroll kunne man risikere å miste investeringene sine i kolonier til innfødte eller andre land. Industriereiere satte derfor press på politikere, og det å beskytte koloniene ble dermed en nasjonal oppgave.
 - Rivaliseringen mellom landene økte mot slutten av 1800-tallet, og nyimperialismen fyrte oppunder dette. Det var status å ha et imperium.
 - Pressen, næringslivsledere og politikere stilte gjerne med nasjonalistisk propaganda som skapte splid og fiendskap mellom
- overlegenhet
 - Den hvite manns byrde, fra dikt av Rudyard Kipling i 1899, var å bekjempe undertrykkende tradisjoner og religiøs overtro i primitive kulturer.
 - Europa hadde et stort forsprang på alle andre verdensdeler, så man mente at den vestlige sivilisasjonen var overlegen.
- Dude
 - Herbert spencer mente at noen mennesker var bedre tilpasset omgivelsene sine enn andre, og overlevde av den grunn. Sosialdarwinismen. Den hvite mann skulle ha oppnådd et høyere utviklingsnivå, og dette ble brukt som unnskyldning for rasisme i imperialismen.
- Først
 - før 1850 visste man lite om Afrika, bare sentrale havner.
 - Fra 1850 sendte man ekspedisjoner som gjorde krav på land i statens eller kongens navn.
 - 1884-1885 samlet europeiske ledere seg på Berlinkonferansen og delte områder mellom seg, uten hensyn til lokalbefolkning eller landegrenser. Man måtte ha en tilstedeværelse for å ta land.

- Egypt
 - Suezkanalen sto ferdig i 1869.
 - Franske ingeniører og investorer samarbeidet om suezkanalen, sammen med den egyptiske kongen som hadde lånt store summer av britene.
 - Den egyptiske kongen klarte ikke å betale tilbake, og ga fra seg aksjene
- Avsatt
 - En nasjonalistisk bevegelse i 1882 angrep kolonister, som skremte vekk franskmennene, men gjorde at britene tok over Alexandria, en viktig handelsby.
 - Den egyptiske kongen ble avsatt i 1914, og Egypt ble da briteres protektorat.
- Ambisjoner
 - Ambisjonene til britene var å ha et sammenhengende imperium fra nord til sør. Det hadde allerede kappkolonien i sør.
 - Cecil Rhodes og hans South Africa Company hadde fått nyss om edle metaller nård for kappkolonien, opprettet Rhodesia der etter de hadde invadert shonafolket i dagens Zimbabwe og Zambia.
- Oransj
 - Mellom disse koloniene lå Transvaal, og oranjestaten, grunnlagt av boere, nederlandske bosettere, som hadde store forekomster av gull.
 - 1890-årene sendte Cecil Rhodes ut frivillige på plyndringsoppdrag til Transvaal
 - 1899 brøt boerkrigen ut. Boerne fikk støtte fra Tyskland, som ønsket å svekke briteres posisjon i Afrika
 - 1902 vant britene, etter store tap på begge sider, og Transvaal og Oranjestaten ble innlemmet i Sør-Afrika-sambandet. De fikk selvstyre i 1910.
- Frankrike
 - Frankrike ville ha imperium fra Atlanterhavet til India.
 - De hadde stilling i vestre Nord-Afrika i 1830, og ville arbeide seg østover til India.
 - Frankrike og Storbritannia kriget om Sudan i 1898, som var sør for Egypt, og ønsket av begge parter.
 - Frankrike fokuserte da på Nord og Vest-Afrika, som ikke ga så mye økonomisk gevinst på grunn av ørken og regnskog. De fikk allikevel prestisje.
- Tyskland
 - Otto von Bismarck var rikskansler, og var skeptisk til de økonomiske gevinstene ved kolonier, men så allikevel prestisjen.
 - 1880-årene ble Tysk Vest-Afrika, Tysk Øst-Afrika og Kamerun innlemmet i Tyskland.
- Italia
 - Italienske styrker rykket inn i eritrea i 1885, og tok det lett.
 - Etiopia ble Italiensk koloni i 1889, men kongen var motvillig, og etter et mislykket felttog for å sette han på plass, trakk de seg ut i 1896.

- Belgia
 - Leopold 2., konge av Belgia, gjorde krav på midten av Afrika under Berlinkonferansen. Der etablerte han Kongo.
- journalist
 - Henry Morton Stanley var amerikansk journalist og utforsker. Han hadde kartlagt og funnet elfenben, kobber, og gummitrær opp langs kongoelva.
- Hælvete
 - Kong Leopold 2. sitt International African Association etablerte handelsstasjoner langs elva.
 - Gummiproduksjonen skjedde etter hvert i store plantaser langs elva med tvangsarbeid, der pisking og avhogging av lemmer var vanlig.
 - Fra 1885 til 1909 ble 10 millioner mennesker drept. Det var halvparten av befolkningen.
- Interesse
 - Storbritannias interesse for India begynte på 1600-tallet. British East India Company begynte da å importere krydder og bomull, og investerte etter hvert store summer i India.
 - Mot slutten av 1700-tallet ble den indiske tekstilindustrien utkonkurert, og de var blitt storimportører av britiske bomull og ull-varer.
- Militære
 - British East India Company hadde egne styrker på land, og reell kontroll over store deler av India på midten av 1800-tallet.
 - The Royal Navy hadde kontroll over havet, og støttet dermed selskapets interesser ved å skremme vekk konkurranse.
 - Falske rykter om at briteres kuler ble smurt inn med grise og ku-fett fyrte opp under opprør blant hinduister og muslimer, og opprørerne tok kontroll over mange deler av nordlige India. Sepoyopprøret i 1857
- Utvikling
 - I 1877 utropte britene Victoria til dronning over India, og innførte britisk lovgivning.
 - Forsøkte halvhjertet å bli kvitt kastesystemet, ble kvitt slaveriet, og lot kristne indere jobbe i staten.
 - Utdanningsvesenet ble formet etter britisk modell, med engelsk som språk, og mindre indisk tradisjon, samt utradisjonelle læremetoder.
 - De satset på telegraf og jernbane
- Frigjøring
 - Dette la grunnlag for Indias frigjøring i 1947.
 - I 1885 ble The India National Congress opprettet. De kjempet for indisk medbestemmelse i kolonistyre.
- Opium
 - Rundt 1830 var opium briteres mest innbringende naturprodukt.
 - Etter å ha spurt britene om å ødelegge de i 1839 opiumlager i Kanton.
 - Britene responderte med å blokkere alle havnebyer.
 - opiumkrigen varte i 3 år, og endte med at Kina ga seg.

- Fredsavtalen i 1842 gjorde Hongkong til britisk koloni, og ga de fri tilgang til Kanton og Shanghai.
- De neste 50 årene kjempet kineserne 5 usuksessfulle kriger mot imperialister.
- 1900 var bokseropprøret. Kinesiske bønder angrep og drepte tusenvis av utlendinger. Britannia slo tilbake og plyndret Beijing, og fikk økonomisk kompensasjon.
- ti år senere ble det republikk og revolusjon.
- 1851-1864 var Taiping-opprøret, der kristnede bønder gikk imot Kina for å få nytt skattesystem og fordeling av jord. Utenlandske styrker mått gripe inn, og 20 millioner mennesker døde.
-

Meg som quizer meg selv om navn

- Mener at folket var bundet sammen gjennom den delte kulturen, og at da nasjonen først og fremst kom til uttrykk i denne delte kulturen. Tysk filosof.
 - Johan gottfried Herderen fremste talsmannen for et samlet Italia gjennom organisasjonen Unge Italia, og sto for sosial rettferd, allmenn stemmerett, og republikansk styre. Var gjennom to tiår fryktet av regimer og Europas fremste nasjonalist. Ble stoppet av Paven fra å opprette en Italiensk republikk i 1848-1849.
 -
- Geriljakriger
 -
- Statsminister i Sardinia
 -
- Italias statsminister, som sa "Nå har vi skapt Italia. Nå gjelder det bare å skape italienerne."
 -
- Etter en suksessfull krig med Østerrike erklærte man Italia som konstitusjonelt kongedømme, med en konge fra Sardinia som konge.
 - Victor Emanuel
- Statsminister av Preussen, som presset gjennom samlingen av Tyskland, og ble rikskansler i Tyskland. Fullførte en del reformer for å forhindre revolusjonær arbeiderbevegelse. Var konservativ.
 - Otto von Bismarck
- Ble keiser av Tyskland i 1871, samme året som resten av statene som skulle bli med i Tyskland ble med i Tyskland.
 -
- Konservativ britisk filosof, og en av de første som satte søkelyset på Frankrike under den store revolusjonen.
 -
- Statsminister i England som var konservativ, og ville utvide stemmeretten, samt tillate fagforeningsarbeid.
 - Benjamin Disraeli

- Britisk liberalistisk filosof som ville kombinere frihetsideer med sosial rettferdighet. Var generelt imot at staten grep inn, men de svakeste måtte beskyttes mot tvang og innskrenking av frihet.
 - John Stuart Mill
- Ga ut det kommunistiske manifest
 - Karl Marx og Friedrich Engels
- Ledet revisjonistene
 - Eduard Bernstein
- ledet spartakister
 - Rosa Luxemburg, Karl Liebknechts
- Utførte den russiske revolusjonen
 - Vladimir Lenin

Kapittel 12: Veien til selvstendighet

Nasjonbygging 1814-1914

- Nasjonalisme og nasjonal identitet
 - Kultur, språk, etnisk tilhørighet, forsvar, utdanning.
- Nasjonalromantikk
- Fornorskingspolitikk
 - Samer, kvener, rom - sigøynere, romani, tatere, fant.
 - Jøder og rom etter 1851,

Notater fra boka

- Tiden etter den franske revolusjon var det en rekke kriger som endret maktbalansen og statssystemet i Europa. Napoleonskrigene varte fra 1803-1815, og gjorde det vanskelig for selv statene ytterst i Europa å holde seg utenfor.
- Danmark-Norge hadde stor flåte, og kontroll over inngangen til Østersjøen, og ble derfor presset av både Storbritannia og Frankrike.
- Det var rivalisering mellom Danmark-Norge og Sverige.
- Alt dette førte til at de som styrte, slet med å holde staten samlet.
- Kronprins Fredrik regjerte Danmark-Norge for sin sinnsyke far, Kristian 7 under flåteranet
- I 1807 sendte britene en flåte inn i kattegat, og krevde at Danmark-Norge skulle gi fra seg flåten sin, eller gå over til deres side i krigen. De tok flåten, og Danmark-Norge støttet så Frankrike i krigen. Flåteranet
- Danmark-Norge fikk da slik som de andre i kontinentalsystemet forbud mot import fra Storbritannia.
- Britiske krigsskip angrep norsk skipsfart, og avbrøt forbindelsen mellom Norge og Danmark.

- Sverige allierte seg med Storbritannia. Krig mellom Danmark-Norge og Sverige mars 1808. Våpenhvile etter en delvis suksess for de norske styrkene i desember 1808.
- Sverige mistet Finland fra 1808-1809, og på grunn av Gustav den fjerde sin dårlige ledelse, ble det statskupp og ny senil konge; Karl 13.
- Kristian August fra Norge skulle ta over, men døde, og neste valg ble Jean-Baptiste Bernadotte, en av Napoleons generaler. Han tok navnet Karl Johan.
- Han inngikk avtale med Storbritannia og Russland, og skulle få Norge som belønning.
- Strammere blokader og lovpålegg førte til mer sult og nød i Norge fra 1812. Dette, og at Danmark-Norge ble siste allierte med Frankrike, svekket lojaliteten mot kongen i Norge.
- Wedel Jarlsberg var en separatist som senere ville at Norge skulle bli forent med Sverige.
- Fredrik 6. sendte da Kristian Fredrik til Norge som stattholder, og dette plastret forholdene.

Mirakelåret 1814

- I januar fikk man vite at Fredrik 6. hadde avgitt Norge til Sverige. Kongen var klar til å slutte seg til Storbritannia sin side, men ble tvunget uansett. Kielfreden gjorde Norge egen stat med grunnlov og nasjonalforsamling, men under kontroll av Sverige.
- Fredrik 6. ville muligens at Kronprins Kristian Fredrik skulle gjøre opprør og gjøre Norge selvstendig, og Karl Johan ville trolig vinne Norges folks hjerte.
- kronprinsen nektet å overlevere Norge, og forberedte heller den norske hæren.
- De som helst ville med Sverige var trelasthandlere på østlandet og Wedel Jarlsberg, mens Kjøpmenn på vestlandet og Trondheim ville være selvstendige.
- Kristian Fredrik ville erklære seg selv som konge med Dansk lov, mens mange mente retten til å styre landet lå hos folket fordi Fredrik 6. hadde frasagt seg kongemakten.
- Inspirasjon fra Frankrike og Amerika, samt folkesuverenitetsprinsippet.
- Hvert prestegjeld valgte to representanter til valgforsamlinger som sendte to representanter igjen. Byer og militære avdelinger valgte også delegater.

1. Verdenskrig

- Skuddene i Sarajevo den 28. juni 1914 var utløsende årsak.
- Rivalisering
 - Trippelalliansen var Tyskland, Østerrike-Ungarn og Italia(?)
 - Italia ville ikke være med på en angrepskrig, så de blir etter hvert med England, Frankrike og Russland.
 - Trippelententen var England, Frankrike og Russland, med Italia og USA etter hvert.
 - Serbia, Belgia, Balkan
- Nøytrale?
 - Nederland, Sveits, Norge
- Opprustning og flåtekappløp
- Julia 1914

- Den Røde Baron
- Nye våpen: Tanks, giftgass, fly, bombekastere, maskingevær, ubåter, flammekastere
 - Skyttergravskrig
 - Første verdenskrig var en defensiv etter hvert, og en defensiv krig. Etter hvert også en utmattelseskrig.
- Kl. 11 11.11.1917
 - Kvinner lønnet i arbeid.
 - Russisk revolusjon 7.11.1917
- Versaillestraktaten

Versaillestraktaten

Januar 1918: Wilson la fram 14 punkter som skulle danne grunnlaget for varig fred.

De viktigste punktene:

slutt på hemmelig diplomati

-fri ferdsel på havet i krig og fred

fjerning av handelshindringer

- rustningskontroll

forandringer i kolonisystemet

regulering av grensene i Europa etter

nasjonalitetsprinsippet

- danne1se av en internasjonal organisasjon som skulle forebygge krig

Tyskerne håpet at disse punktene skulle være grunnlaget da de bad om fred.

De regnet med rimelig behandling fordi de kastet keiserdommet og innførte parlamentarisk demokrati.

Problem: opinion i Storbritannia og Frankrike.

Konferanse i Versailles varen 1919,

Hovedmal:

1: Serge for at Tyskland ikke på ny ble en aggressiv militærmakt.

- Alsace og Lorraine tilbake til Frankrike.

- Tyskland deles i to p.g.a. den polske korridor.

- De tyske koloniene egges under Folkeforbundet

- Tyskland demilitariseres.

- Må betale krigsskadeerstatninger

Tyskland gis ansvaret for krigen

2. Trekke opp nye linjer i Øst-Europa etter nasjonalitetsprinsippet, vil få ryddet av veien de gamle årsakene til strid.

-Østerrike utsløttet som stormakt

Dannelse av nye stater : Polen, Estland, Latvia og Litauen, Jugoslavia, Ungarn, Tsjekkoslovakia og Finland.

Konklusjon: fredsavtalen enten for hard eller for mild.

For hard til å skape forsoning, ikke tilstrekkelig til å knekke Tyskland helt.

Fredsavtalen etter krigen som skulle ende all krig, la derfor et grunnlag for revansjeensker i Europa.

Italia snyttet, håpet på kolonier og områder på Balkan, fikk ingen ting - misnøye og nasjonalisme.

Tyskland Dolkestetlegenden oppstår

Folkeforbundet:

Hovedsete i Genève

Storbritannia, Frankrike, Italia og

Utoverende organ: Rådet

Japan faste plasser

- Forbundsforsamlingen

hvert medlem en stemme.

Basert på prinsippet om kollektiv sikkerhet.

Hvis et medlem gikk til angrep på et annet skulle det betraktes som et angrep på de andre

-Økonomiske sanksjoner, frivillig med militære aksjoner.

USA blir ikke medlem, Tyskland og Sovjet holdes utenfor

1920: opprettelse av Den internasjonale folke-domstol i Haag-

Mellomkrigstida

- 1918 til 1. september 1939 (1931/1937)
- Økonomisk krise, politisk krise, sosial krise.

Kapittel 13: Det moderne Norge tar form

I dette kapittelet bør du merke deg:

- Hvorfor folketallet økte kraftig i Norge på 1800-tallet
- Hvordan næringer som sjøfart, fiske og trelast ble modernisert
- Hvilke konsekvenser industrialiseringen fikk for mennesker og samfunn
- Hva som menes med hamskiftet på landsbygda
- Hvorfor mange nordmenn utvandret til Amerika
- Hvordan nasjonsbyggingen foregikk
- Hvilke konsekvenser nasjonsbyggingen fikk for urbefolkning og minoriteter.
- Hvordan demokratiet ble utvidet, og hvilke forhold som drev frem denne utviklingen
- Hvorfor unionen med Sverige tok slutt i 1905

Modernisering

- Endringer i arbeidsorganisering, bosetting, leve- og tenkemåter.

Befolkningsvekst

- 0,9 millioner innbyggere i 1801, 2,25 millioner innbyggere i 1900.
- Hovedårsak: dødeligheten, særlig barnedødeligheten, sank
- Skyldtes bedre kosthold, mer effektivt jordbruk og større kunnskaper om helse.
- Poteter tålte godt tøft klima, ga mer mat per areal enn korn, kunne lagres, og inneholdt C-vitaminer
- Sild inneholder proteiner, A-vitaminer og viktige fettsyrer
- Vaksiner
- For å skaffe plass til flere ble nye områder ryddet og dyrket opp.
- På Vestlandet var det ikke nok jord til nyrydding.
- Eksisterende gårdsbruk ble delt
- En husmannsplass er et mindre jordstykke med tilhørende hus som er skilt ut fra en gård som egen bruksenhet.
 - Flest husmenn på midten av 1800-tallet. 67 000 husmenn.
- I Nord-Norge var det mye jord, og fra slutten av 1700-tallet flyttet mange bønder dit.

Urbanisering og utvandring

- Kraftig urbanisering fra midten av 1800-tallet.
- Håp om jobb i byen. Som tjenestefolk, og i nye yrker:
 - f.eks. telegrafister, sykepleiere, lærere, kontorister, industriarbeidere
 - Også arbeidsplasser tilknyttet fiske og skipsfart.
- 10% i byer og tettsteder i 1801. 25% i 1875, og 35% i 1900.
- ca. 9000 i Kristiania i 1801. 230 000 i 1900.
- Fra 1840 førte myndighetene politikk inspirert av økonomisk liberalisme
 - Større frihet. Flere kunne drive handel.

- Handel måtte ikke lenger foregå i steder som allerede hadde bystatus.
- Utvandring til USA lette på trykket fra befolkningsøkningen.
- Lokket til USA av friere myndigheter, nesten gratis land, og eventyrlyst
- De først nordmennene som dro til Amerika i 1825, var kvekere.
 - Kirkesamfunn som la vekt på folks personlige religiøsitet.
 - Trosset statskirkens regler for dåp, konfirmasjon og begravelse.
 - Nektet å gjøre militærtjeneste.
- Homestead Act i 1862, ga immigranter inntil 640 mål jord nærmest gratis.
 - Hvis de slo seg ned på jorda, dyrket den, og ble amerikanske statsborgere.
- En far eller bror reiste gjerne først, og sendte penger hjem for å betale for reisen til resten av familien.
- Totalt utvandret 800 000 nordmenn til Amerika i perioden frem til 1915.
- En fjerdedel av utvandrerne etter 1880 vendte hjem.

Ekspansjon i fiske og fiskeeksport

-

Kapittel 15: Mellomkrigstiden (til En ny krig s. 407)

Den russiske revolusjonen

Årsakene til revolusjonene

- Tapte mot Japan 1905. Sjøkkbølger i det russiske samfunnet.
- Nye industriedrifter - industri = dårlige levevilkår
- Ingen sosiale ordninger for sykdom eller ulykke.
- 1. verdenskrig var de fleste unge menn på fronten. + primitivt jordbruk = matmangel
- Streiker 1916. Soldater sluttet seg til.
- Tsaren, Nikolai den 2., abdiserte februar 1917
- Midlertidig regjering fortsatte krigføring - folk startet sovjet (russisk for råd)
- sovjet tok fabrikker og jernbaner og matforsyninger.

Oktoberrevolusjonen: Kommunistene tar makten

- Vladimir Lenin tok kontrollen over sovjetene i de største byene.
- Erobert vinterpalasset 25. oktober 1917 - Tok Petrograd.
- Vladimirs Lenins fløy i kommunistpartiet var bolsjeviker. De røde. Tsarens hær og antibolsjevistiske var "de hvite"
- De hvite fikk hjelp av franske banker, og ententmaktene generelt.
- Leo Trotskij tvangsutskrev bønder til bolsjevikenes hær etter arbeidere. - Den røde hær.
- Hvis noen gjorde motstand på begge sider ble de skutt.
- Krig 1917-1922 - De røde vant
- Gjenerobret gamle områder
- Finland stod imot 1918. Samme for baltiske statene
- Tok Kaukasus 1922.

Fra krigskommunisme til NEP

- Krigskommunisme 1918-1920 var beinhard økonomisk kontroll.
 - Staten tok fabrikker
 - Ingen privat eiendomsrett
 - Arbeidsplikt
 - Måtte gi fra seg nesten alt de dyrket.
- Bøndene fikk verdiløse sedler.
- Produksjon 1913 var 75 mill tonn, mens 1920 var 45 mill tonn.
- Sult. Arbeidere flyktet.
- Folketall 1918-1920 gikk ned 75% i Petrograd, og 50% i Moskva.
- Mat ble rasjonert. Partieliten og industriarbeidere fikk mer enn resten.
- NEP - den nye økonomiske politikken - fra 1921
 - Private kunne åpne butikker og drive handel.
- Levestandarden steg.
- Nikolai Bukharin var for NEP. Man kunne skattlegge det private og finansiere ny industri for å skape arbeiderklasse partiet kunne bruke.
- Josef Stalin var mektigst da Lenin døde 1924.
- Han ville kontrollere bøndene for å få rask industrialisering.
- NEP ble avsluttet 1928

Industrialisering og kollektivisering

- Josef Stalin ville ha rask industrialisering med fokus på tungindustri.
 - kull, elektrisitet, jern og stål.
- Moskva la detaljerte femårsplaner, brukte fanger, og billig arbeidskraft fra bygda.
- Demninger og kraftverk ved elvene. Byer rundt fabrikker og smelteverk.
- Små jordbruk ble slått sammen til kollektivbruk, der de delte alt, og kunne investere i maskiner.
 - Bønder gadd ikke passe på andres greier
- Deporterte kulakker - de rikeste bøndene - til sibir for å få folk med på kollektivbruk.
- I Ukraina døde 3,5 millioner under kollektiviseringen. De fikk ikke lov til å flykte, men...
- ... Kollektiviseringen førte til sult, for ingen ville stelle andres husdyr eller jord.

Moskvaprosessene

- Arrestasjoner og deportasjoner var vanlig under kommunistregimet.
- Ofre var avgrensede grupper som forretningsmenn, gammel overklasse, eller folk med tilknytning til utlandet.
- Moskvaprosessene var en bølge rettsaker 1936-1938.
- Ofrene var politikere, offiserer, vitenskapsmenn og kunstnere.
- Endte oftest med dødsdom.
- Mye offentlig synlig straff, men også mye skjult. Konsekvens var at man slutta å snakke med hverandre, holdt seg for seg selv, og ikke stolte på noen.

Børskraket i 1929

- I 1920-årene hadde økonomien til USA voldsom vekst, og ble kalt "the roaring twenties".
 - Europas industri var krigsrettet

- Tidsstudier og samlebåndsprinsippet hjalp industrien til USA.
- Fra 1923 til 1929 femdoblet prisen på amerikanske industriaksjer seg.
- I august 1929 var mer enn 8,5 milliarder dollar tatt opp i lån for å kjøpe aksjer.
- Aksjekursene var kunstig høye, og bedriftene gjorde det ikke proporsjonalt bedre.
- Man fikk lavere levestandard fordi arbeidsgiverne senket lønningene for å vise overskudd til aksjeeierne.
- 24. oktober 1929 var Black Thursday, og da begynte prisene på aksjene å synke. 28. oktober 1929 sank de 13%, og 29. oktober 1929 sank de 12%
- Banker kollapset.
- Lån i næringslivet ble innkrevd, og mange gikk konkurs.
- Arbeidsløshet gikk fra 4% til 25%
- Industriproduksjon sank med $\frac{1}{3}$
- Priser på industriprodukter og matvarer sank med 20%
- Etter første verdenskrig var det overskudd på mat, og landene senket pengebruken på grunn av minsket inntekt. Altså et "matkrakk" allerede.

Roosevelt og New Deal

- Valget av Franklin D. Roosevelt som president i 1933 var første tegn på endring.
- Det viktigste innholdet i New Deal-politikken var en langt mer aktiv statlig rolle.
- "The first hundred days" skulle få i gang økonomien.
- Å pålegge avtaler om minstepris skulle hindre utkonkurrering.
 - 1935 erklærte USA at dette ikke var en statlig oppgave
 - Frem til 1935 økte industriproduksjonen 55%
- Tusenvis av arbeidsløse fikk jobbe med regulering av Tennessee-elva.
 - Kongressen ga bøndene penger for å ikke dyrke jorda - priser går opp.
 - Myndighetene og landbruksorganisasjonen bestemte hvor mye det skulle dyrkes av bomull, korn, mais og tobakk.
- 10% av hjelpetiltakene var øremerket svart befolkning.
- De fleste fagforbund godtok bare hvite medlemmer.
- Flere svarte fikk jobb i føderal forvaltning, men segregeringspolitikk i sør. I nord fikk demokratene endret noe, og de fleste svarte svingte til demokratisk fra 1930-årene.

Krisen når Europa

- Amerika skulle ha tilbake pengene de hadde lånt bort under krigen.
- Tyskland ble hardt rammet fordi de måtte gi bort store deler av inntektene sine.
- USA og andre land økte toll - Tysk eksport gikk tilbake. Fabrikker måtte stenge.
- Klarte ikke betale krigsskadeerstatningene pålagt dem i Versailles.
- Europeiske regjeringer kuttet statlige lønninger og sosiale hjelpetiltak.
- Norge ga fattigfolk matkuponer.
- Krisen ga politisk uro. Fascistiske og kommunistiske partier tjente mest på dette.
 - Unntak: Fransk venstreside gikk sammen i folkefrontsregjering. Skaffet en ukes ferie. Galskap.

Fascismen i Italia

- Italia ville ha Sør-Tirol og Istra-halvøya fra Østerrike, og kystbyer fra den andre siden av adriaterhavet.

- Fikk det ikke. Folket følte at krigsinnsats og menneskelige tap ikke ble anerkjent.
- Kommunistene forsøkte å okkupere fabrikker og arrangere streiker, men militante høyregrupper gikk til motangrep
- Benito Mussolini var journalist frem til 1914 (krigen), og medlem av sosialpartiet.
 - Erfaring i å nå flest mulig.
- Benito Mussolini opprettet Fasi Italiani di Combattimento - Det italienske kampforbundet.
- To år senere ble dette Partito Nazionale Fascista - Fascistpartiet
 - Fremhevet lederen. Il Duce - Føreren.
 - Viste orden og disiplin. Medlemmer i svarte skjorter marsjerte i masseopptog.
 - Vold. Bortførte og skjøt sosialistisk partimedlem Giacomo Matteotti kort tid etter de fikk makten.
- Marsjen mot Roma 1922 ledet Mussolini 30 000 "svartskorter" og forlangte at parlamentet skulle gi ham makten.
- Koalisjonsregjering med fascistene i mindretall.
- Ny lov ga første partiet flere seter. 1/4 stemmer ga 2/3 seter i nasjonalforsamlingen.
- Staten skulle ledes av nasjonalt råd med representanter fra korporasjoner (yrkesforbund).
 - Fratatt streikeretten fordi uenighet skulle tas innad i korporasjonene.
 - Kontrollert av fascistpartiet
- Politiske motstandere ble drept eller sendt til små landsbyer.

Fascistisk imperialisme

- Mussolini mente at Italia måtte bli større. Middelhavet skulle bli "mare nostrum" - vårt hav.
 - Tro på at italienere var et herskerfolk og etterkommere av romerne sto sentralt hos fascistene.
 - Folket følte at krigsinnsats og menneskelige tap ikke ble anerkjent.
 - Mussolini mente Italia hadde befolkningsoverskudd
- Italia invaderte Etiopia 1935, og møtte motstand, men vant pga. bedre våpen og giftgass.
 - Mussolini sa italienske soldater tatt til fange hadde blitt torturert for å forsvare giftgassen.
- Fikk stor oppmerksomhet i Europa og viste at Folkeforbundet var maktesløst.
- Italia angrep Albania i 1939. Fikk kontroll over innseilingen til Adriaterhavet.
 - Hellas og Jugoslavia protesterte og var redd (idk hvorfor dette står i boka)

Den katolske kirken

- Kirken likte ikke staten pga. pavens eiendommer ble redusert i 1860-årene.
- Fascisme kunne demme opp for kommunisme - vår fiendes fiende
- Lateranavtalene i 1929 anerkjente katolisisme som statsreligion og opprettet Vatikanstaten. Bare kirken kunne godkjenne ekteskap.
- Fascister forbød ekteskap mellom jøder og italienere i 1938.

Det tredje riket

- Det første riket var Karl den stores keiserdømme, det andre riket var fra Tysklands samling til keiseren abdiserte, og Tyskland under hitlers ledelse var det tredje riket.

Nasjonalsosialismen (Nazismen)

- Tro på det tyske som særskilt verdifullt og godt. Påvirkning utenfra svekket folket.
- Tysk filosof Johan Gottlieb Fichte anklaget jødene for manglende nasjonal lojalitet.
- Engelsk rasist Houston Stewart Chamberlain skrev Grunnlaget for det 19. århundret i 1899. Tyskere var mer flittige og nyskapende. Raseblanding ville svekke dette, og jødisk blod var verst.
- Tankene fikk bred tilslutning i kaoset etter nederlaget 1918.
- Kommunistene hadde kontroll over de store byene. stoppet fra å ta makten av grupper konservative og antidemokratiske offiserer.
- Den grunnlovgivende forsamlingen flyktet til den lille byen Weimar. De vedtok Weimarrepublikken 1919.
- Sentrumpartiene var for små og splittet til flertallsregjering.
- Hitler og NSDAP (Nationalistische Deutsche Arbeiterpartei) fikk
 - flere stemmer fra landbruksområder i øst enn industriområder i vest,
 - flere stemmer fra protestanter enn katolikker
 - Flere stemmer fra de som ble rammet av den økonomiske krisen enn de som ikke ble det
- De ga enkle løsninger på politiske og økonomiske problemer, og pekte ut jødene og kommunistene som fiender.
- Ville bryte med Versaillestraktaten og gjenopprette Tysklands stormaktsstatus.
- Oppruste militære og utvide seg mot øst.
- Mannen skulle være aggressiv og tapper. Kvinnen var underlagt mannen. Hennes viktigste oppgave var å få mange barn. Kinder, Küche, kirche - barn, kjøkken, kirke.
 - Homoseksuelle sendt i konsentrasjonsleir.

Maktøvertakelsen

- Etter børskrakket i 1929 ble klarte ingen demokratiske partier å løse arbeidsløsheten og fattigdommen.
- Det ble skrevet en rekke nyvalg i 1930-årene, og folk fikk inntrykk av at demokratiske valg gjorde vondt verre.
- 1930 steg NSDAPs stemmer fra 3% til 18% og gikk inn i mindretallsregjering.
- Nyvalg 1932 slåss NSDAPs kamporganisasjoner SA og SS mot sosialdemokratiske og kommunistiske grupper.
- NSDAP ble det største partiet med 37% av stemmene. Fikk 32% i november. Fortsatt mindretallsregjering.
- Etter mye press utnevnte rikspresident Paul von Hindenburg Hitler til rikskansler 30. januar 1933.
 - Et vinnende argument var at Hitlers parti var det største partiet
 - Det ble argumentert for at Hitler kom til å bli mindre radikal i denne stillingen.

Propaganda og ensretting

- Nazistene brukte brannen i Riksdagsbygningen februar 1933 til å forby kommunistpartiet. De beskyldte kommunistene for å forsøke statskupp.
- Hitler fikk fullmakt til å utstede lover av Riksdagen
- Hindenburg døde 1934, og Hitler brukte dette til å slå sammen rikskansle- og rikspresidentembetet. Rikspresidenten ledet væpnede styrker og kunne oppløse Riksdagen.
- “Gleichschaltung” - ensretting.
 - Alle selvstendige organisasjoner ble forbudt eller nazifisert.
 - Stramt styre av de tyske delstatene.
 - Dommere som ikke meldte seg inn i det nazistiske juristforbundet ble sparket.
 - Joseph Goebels ville nazifisere kulturlivet. Jødiske diktere, malere og komponister ble forbudt.
 - Museene, filmindustrien, radio (folkemottakeren var en mye billigere radio som spredde propaganda.)
 - De fleste støttet ensrettingen pga bedre økonomi, fellesskap, arbeidsplasser og subsidierte ferier.

Jødene blir rettsløse

- 1. april var første boikott av jødiske butikker.
- “Loven om gjenopprettelse av embetsyrket” fikk jødiske statsansatte oppsagt.
- Nye lover hindret jødiske jurister.
- Nürnberlovene september 1935 definerte jøder av forskjellig grad, og forbød seksuelle forbindelser mellom jøder og tyskere.
- Januar 1938 måtte jødiske kvinner bruke Sara som mellomnavn, og menn Israel.
- November 1938 var krystallnatten, og jødiske butikker ble ødelagt pga en ung mann skjøt en tysk diplomat pga nazistenes behandling av hans foreldre.
 - Synagoger ble brent, og jødiske menn ble satt i konsentrasjonsleirer.

Innvandringen av Palestina

- Jøder som flyktet måtte gi fra seg alt de eide som en “riksflyktskatt”
- Palestina hadde allerede jøder fra jødeforfølgelsen i Russland fram til 1914, og ble derfor det ønskede målet for mange.
- 35 000 jøder i Palestina i 1880, 56 000 jøder i 1917, 90 000 jøder i 1923.
- Forfatter Theodor Herzl ville ha Palestina som jødisk stat. Egen stat hadde ikke antisemittisme.
- Theodor Herzl grunnla sionismen - tanken om at jødene må ha en egen stat.
- Britisk utenriksminister Lord Balfour erklærer i 1917 at storbritannia støtter opprettelsen av jødisk stat i Palestina.
- Palestina deles i to av britene i 1922 med muslimsk stat øst for jordanelva, og jødisk stat vest for jordanelva.
- kaos kaos kaos

Tyskland i mellomkrigstida og Hitlers vei til makta, samt nazistyret (fra tavla)

- Politisk økonomisk sosial krise
- Hvordan løse krisa?
 - Borgerlige og sosialdemokratiske partier
 - Nazisme og Hitler
- Hitler skulle løse krisa, gjøre Tyskland stort og mektig igjen, gir faen i Versailles-avtalen, og viser vei til paradiset.
- Hitler ble rikskansler gjennom lovlig valg. Så tar han mer og mer diktatorisk makt.
- President + rikskansler = fører

Kapittel 16: Norge i mellomkrigstida

Kriser og vekst

Økonomisk krise og vekst i Norge.

I 1920-åra var det internasjonale konjunkturer, paripolitikk, og sparepolitikk. I 1930-åra var det virkninger av krakket, og kriseløsninger lyktes.

Sosial krise for arbeidsfolk og låntakere.

Politisk krise og løsning.

I 1920-åra var det borgerlig splittelse, mindretallsregjeringer, sparepolitikken, og splittelse på venstresida i politikken. Arbeiderpartiet splittes opp i AP, Sosialdemokratene og DNP. AP og sosialdemokratene samles senere igjen.

I 1930-åra samarbeidet AP og BP(V) med kriseforlik og hovedavtale (1933). LO(AFL) og NHO(NAF) samarbeider om krisepolitikk og velferdsstaten. NS ble samlet i 1933.

Forsvar

Norge hadde et minimumsforsvar, og vi var nøytrale.

Kapittel 17: Andre verdenskrig

(...)

Japans strategi

- Japans krigføring mot Kina i begynnelsen av 1930-årene og alliansen med Tyskland og Italia, skremte Storbritannia, Frankrike, og de nederlandske kolonimaktene i regionen og på amerikansk side.
- Disse landene nektet å selge olje, jern og stål til Japan.
 - Politikken ble kalt ABCD-linjen (American, British, Chinese, Dutch)
- Japan trengte importen og energien for å holde krigsproduksjonen i gang.

- Japan okkuperte Nederlandsk Ostindia og britisk Malaya.
- De angrep også Pearl Harbour, amerikansk flåtebase på Hawaii.
 - Japan antok at amerikanerne ville komme britene til unnsetning
 - Angrepet ville eliminere den amerikanske stillehavsflåten, og kunne presse USA til en fredsavtale.

Pearl Harbour

- 7. desember 1941 angrep Japan den amerikanske flåtebasen Pearl Harbor på Hawaii
- De senket alle krysserne, men hangarskipene var ikke i basen.
- Hangarskipene utgjorde en trussel fordi japanernes fartøy manglet antiluftskyts.
- USA svarte med umiddelbar krigserklæring, og Australia, New Zealand, Storbritannia, og Nederland, fulgte etter.
 - Japan hadde støtte av Tyskland og Italia.

Japans krig mot Kina

- Da Japan angrep Pearl Harbor, hadde landet vært i krig mot Kina sammenhengende siden 1937.
- Japan brukte lydriket Mandsjukuo som springbrett for en invasjon.
 - (Lydrike er et land som er tvunget til å adlyde og følge et annet lands påbud)
- Mottoet for den japanske krigføringen var kjent som "Tre av alt": "Brenn alt, drep alt, plyndre alt."
- Omtrent 2,7 millioner kinesere døde.
- Kinesiske styrker manglet våpen til å slå kineserne tilbake. Derfor utviklet de "magnetstrategien", som var å lokke japanske styrker til steder de lå i bakhold.
 - Ødela japanernes rykte om å være uovervinnelige.
- Slagordet var at Shanghai skulle tas på tre dager, og Kina på tre måneder.
- Endte bare opp med kontroll over enkelte byer og jernbanelinjer.

Stillehavskrigen

- I månedene etter Pearl Harbor virket Japan uovervinnelig
- Japanske styrker invaderte Thailand, Malaya, Singapore og Hongkong, og de okkuperte de amerikanske basene på Guam og Wakeøya.
- Fra flyplasser i Nederlandsk Ostindia angrep japanske fly Darwin i Australia.
- Japanske ubåter utvidet sitt operasjonsområde, og i mai 1942 kom de seg inn i havnen i Sydney og angrep båter som lå for anker.
- Tusenvis av soldater havnet i fangeleirer sammen med europeiske innbyggere.
 - I fangeleirene tok sult, systematisk tortur, og tvangsarbeid et stort antall menneskeliv.
 - Mange kvinnelige fanger endte opp som sexslaver for japanske soldater.
- Japanerne kontrollerte et stort område i 1942
- Mangel på fly til å beskytte forsyninger til disse områdene, ble et problem.
- Den japanske flåten hadde heller ikke hangarskip store nok til å kunne brukes som base for angrep mot de allierte.
- I april 1942 bombet USA Tokyo med sine bedre hangarskip.
-

Stillehavskrigen

I månedene etter Pearl Harbor virket Japan uovervinnelig. Japanske styrker invaderte Thailand, Malaya, Singapore og Hongkong, de okkuperte de amerikanske basene på Guam og Wakeøya. Fra flyplasser i Nederlandsk Ostindia kunne japanske fly angripe Darwin i Australia, Japanske ubåter utvidet sitt operasjonsområde, og i mai 1942 kom de seg inn i havnen i Sydney og angrep båter som lå for anker. Den hurtige framgangen kom overraskende på de allierte. Tusenvis av soldater havnet i fangeleirer sammen med europeiske innbyggere i områdene som ble okkupert. Forholdene der var umenneskelige; sult, systematisk tortur og tvangsarbeid krevde et stort antall menneskeliv. Kvinnelige fanger endte i mange tilfeller som sexslaver for japanske soldater.

Sommeren 1942 kontrollerte Japan et enormt område. Men to mangler skulle vise seg å bli avgjørende. Den japanske flåten hadde ikke hangarskip store nok til å kunne brukes som base for angrep mot de allierte. Det hadde USA. I april klarte amerikanske fly som tok av fra hangarskip, å bombe Tokyo, noe som sendte sjokkbølger gjennom den japanske ledelsen fordi det viste hvor sårbart landet var. Et ytterligere problem var mangelen på fly til å beskytte skipene som brakte forsyninger av våpen og soldater ut til de fjerneste delene av det nye imperiet.

Japan planla å lure amerikanerne til å forsvare Midway, en liten øy med en flystripe. Strategisk sett var den viktig fordi fly derfra kunne angripe Pearl Harbor. Hvis amerikanerne satte inn slagskipene sine for å forsvare øya, regnet japanerne med at de kunne senke dem. Det de ikke visste, var at amerikanerne hadde klart å bryte den japanske kommunikasjonskoden, dermed fikk de direkte innsikt i japanernes planlegging. Da japanske krigsskip nærmet seg Midway, angrep amerikanske fly og skip, noen av skipene var i all hast blitt reparert etter Pearl Harbor-angrepet. Den japanske marinen mistet fire av sine seks største skip. Dermed var Japans ekspansjon i Stillehavsområdet stanset. Amerikanernes strategi nå var å erobre øy for øy for å komme så nær Japan at et angrep med landstyrker ville være mulig. Kampene videre i Stillehavet ble svært blodige. Mest kjent er kampene på øya Iwo Jima i februar 1945. 22 000 japanske soldater hadde omdannet øya til et nettverk av tunneler, forsyningsdepoter og halvt nedgravde kommandoposter der de kunne stå imot angrep fra de mer enn 70 000 amerikanske soldatene som ble satt i land. Japanerne var klar over at de ikke kunne vinne, men de ville oppholde den amerikanske framrykningen lengst mulig. Kampene endte med at nesten samtlige japanske soldater døde i kampene. Rundt 6000 amerikanske soldater falt, og mer enn 20 000 ble såret. 23. februar klarte amerikanerne å heise USAs flagg på toppen av øya.

Atombombene over Japan

Etter at Tyskland hadde kapitulert, fortsatte Japan å kjempe. Amerikanske ubåter stanset så godt som all skipsfart til og fra øyriket. Industrien manglet råvarer, og produksjonen av våpen og utstyr var på vei ned. Bombefly kunne nå ta av fra flyplasser og hangarskip og angripe japanske byer. Men det var likevel ingen tegn til at Japan ville overgi seg. Kampene var svært blodige. Hvis Japan skulle invaderes, ville tapene bli enda høyere. I den amerikanske ledelsen var det flere som pekte på at en atombombe ville overbevise den japanske ledelsen om at videre kamp var nytteløs. 1. juli 1945 hadde amerikanske og europeiske forskere klart å gjennomføre en kjernefysisk sprengning i New Mexico-ørke

nen. Det var den foreløpige slutten på et våpenprosjekt som var satt i gang i 1939. Ameri og det var nødvendig å komme dem i forkjøpet. kanskje og europeiske forskere visste at tyske eksperter forsøkte å utvikle en atombombe, 6. august ble Hiroshima bombet, tre dager senere Nagasaki. Hiroshima var viktig for det japanske forsvaret. Dessuten var byen delvis omringet av høye åser, dermed ville sprengkraften bli konsentrert og ødeleggelsene omfattende. Nagasaki ble valgt som mål på kort varsel. Egentlig var flyene på vei til en annen by, men fordi de var i ferd med å gå tomme for drivstoff, ble bomben sluppet over Nagasaki. Skadene var enorme. Etter bombingene av Hiroshima meldte japansk radio: <<Praktisk talt alt levende, mennesker og dyr er svidd bort. Beregningene av hvor mange som ble drept, er noe usikre, men de fleste anslagene ligger mellom 150 000 og 250 000, inkludert dem som døde av stråleskader i årene etter krigen. 14. august 1945 kapitulerte Japan. I USA og i Europa var lettelsen stor over at krigen endelig var slutt. I ettertid er det blitt diskutert om bombene var nødvendige. Forsvarerne har pekt på at bombene avsluttet krigen, og at amerikanerne dermed slapp å erobre øy for øy i blodige slag. Motstanderne har pekt på at blokaden av Japan uansett ville ha tvunget landet til å overgi seg, og at bombene derfor var unødvendige.